

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Kazašští studenti v Praze jako svébytná a zároveň vnitřně
diferencovaná skupina**

Autor: Alua Imangaziyevá

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Turková, CSc.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 20. 05. 2010

.....

Alua Imangaziyevá

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomáhali při psaní bakalářské práce. Především PhDr. Miloslavě Turkové, CSc. za vedení práce, podporu a trpělivost. Můj velký dík patří také mým rodičům za velkou důvěru, všem informátorům za jejich ochotu přispět k napsání této práce a mé milé kamarádce Anetě Zímově za její velkou pomoc s korekturou.

OBSAH

1. Úvod	5
2. Bakalářské práce zaměřené na skupinu studentů z Kazachstánu.	7
2.1. Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů.	7
2.2. Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí.	9
2.3. Autoobraz kazašských studentů v České republice.	10
3. Cíl. Výzkumný problém a výzkumné otázky. Struktura výzkumu.	13
4. Teoretické zakotvení práce.	16
4.1. Kazaši Versus Kazachstánci.	17
4.1.1. Kazaši jako národ.	18
4.2. Skupina kazašských studentů v Praze.	23
4.2.1. Zkoumaná skupina v situaci migrace.	25
4.3. Identita.	28
5. Metodologie.	35
5.1. Výzkumná strategie.	35
5.2. Techniky sběru dat.	36
5.3. Výběr vzorku.	37
5.3.1. Jednotliví informátoři.	38
5.4. Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat.	39
5.5. Hodnocení kvality výzkumu.	39
5.6. Etické otázky výzkumu.	40
6. Analýza.	42
6.1. Kdo jsem?	42
6.2. Vztah k většinové společnosti a budoucí plány.	46
6.3. Představitel Kazachstánu a kazašského národa ve většinové společnosti.	49
6.4. Zintenzivnění identifikace v situaci migrace.	53
6.5. Personální a národní autoportrét.	55
7. Závěr.	65
8. Použitá literatura.	68
9. Příloha.	71

1. Úvod

Dnes je mladá Republika Kazachstán¹ rychle se rozvíjející zemí s velkým potenciálem a světlou budoucností. Ale pouze před osmnácti lety byl Kazachstán součástí Sovětského svazu. V tu dobu se hodně cestovalo, ale samozřejmě jenom po území socialistických republik v rámci SSSR, cestování za jeho hranice bylo dostupné jenom vysoce postaveným úředníkům a ve výjimečných případech umělcům, muzikantům a vědcům. Ale i po otevření všech hranic v devadesátých letech 20. století si lidé nemohli dovolit cestovat, kvůli velké finanční krizi. Ještě před patnácti lety mohli jezdit do zahraničí a posílat do západních zemí studovat svoje děti jenom ti nejbohatší obyvatelé Kazachstánu.

V současnosti se situace prudce změnila a dnes tento fenomén (jezdit studovat do zahraničí) má všeobecný charakter a je velmi rozšířen: skoro každý Kazach má příbuzného anebo alespoň známého, který studuje v Evropě, USA, Číně a dalších zemích.

Téma kazašských studentů v zahraničí je velmi aktuální, protože jejich počet prudce stoupá. Například jenom stipendium „Bolašak“² každoročně umožní více než 2000 studentům z celého Kazachstánu studovat po celém světě, včetně České republiky³. Pouze během posledních pěti let se počet vysokoškolských studentů z Kazachstánu, například jenom v samotné Praze, desetinásobně zvýšil⁴. Dnes lze o kazašských⁵ studentech v Praze uvažovat jako o poměrně početné, vnitřně diferencované a strukturované skupině se svou studentskou radou a svéráznou hierarchií.

Výzkumným rámcem mojí práce je identita a její reflexe u kazašských studentů v Praze. K výběru takového tématu mě vedla moje osobní situace. S přibývajícím délkou pobytu v prostředí pro mě cizí kultury jsem si více uvědomovala kulturní rozdíly mezi Čechy a Kazachy. Zároveň jsem více vnímala svoji etnicitu. Ve svém výzkumu jsem se pokoušela zjistit, jestli je etnická identita rozhodující identitou mých informátorů, v situaci migraci během života v České republice. Pro takové téma jsem se rozhodla částečně proto, že jsem sama představitelem zkoumané skupiny a provedený výzkum mi umožnil hlouběji nahlédnout na obraz kazašského studenta, a tedy lépe poznat sebe sama a své okolí. V neposlední řadě je to pro mne čest mít možnost prezentovat svůj národ prostřednictvím bakalářské práce.

¹ Kazachstán se stal nezávislou republikou dne 15. 12. 1991.

² Stipendium prezidenta Republiky Kazachstán.

³ V daném okamžiku v Praze studuje kolem 1200 studentů z Kazachstánu (Podle evidování Ambasády a Konzulátu Republiky Kazachstán na území České Republiky).

⁴ Pro porovnání v roce 2005, studovalo na Pražských vysokých školách kolem 100 Kazachů.

⁵ Upozorňuji: Kazachstán obývá více než 140 národností a etnických menšin, ale já ve své práci budu zkoumat jenom ty studenty, kteří se hlásí ke kazašské národnosti.

Doufám, že moje práce bude přínosná pro další studie o kazašských studentech v České republice, popřípadě pro další multikulturní výzkumy. Mým cílem je zároveň představit užitečné poznatky nejenom o studentech z Kazachstánu ale i o kazašském národu a zemi.

2. Bakalářské práce zaměřené na skupinu studentů z Kazachstánu.

Paralelně s tím, jak jsem zvažovala téma své bakalářské práce, jsem prostudovala bakalářské eseje obhájené na Fakultě Humanitních Studií, které byly orientovány na skupinu studentů z Kazachstánu. Jednalo se o práci Alimy Sumembayevy „Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů.“⁶, Kateřiny Bláhové „Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí.“⁷ a Aleny Maříkové „Autoobraz kazašských studentů v České republice.“⁸.

2.1. Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů.

Autorkou práce „Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů“ je Alima Sumembayevá. Ve své esejí porovnává vztah ke vzdělání u dvou skupin studentů posledního ročníku bakalářského studia: u Čechů a u studentů z Kazachstánu, tedy dvou skupin pocházejících z odlišného kulturního a sociálního prostředí.

Metodou, kterou použila Sumembayevá, je kvantitativní výzkum a pro techniku sběru dat zvolila anonymní dotazníky. Jako vzorek bylo vybráno 30 studentů z každé skupiny, většina z nich jsou studenti humanitních oborů, zbývající z ekonomických oborů. Důležitým faktorem výzkumu je to, že skupina kazašských respondentů jsou lidé, kteří studují v cizím prostředí, v němž se museli adaptovat. Podle Sumembayevy kazašští studenti posledních ročníků bakalářského studia se v mentalitě přibližují k českým studentům.

Cílem práce Alimy Sumembayevy bylo porovnat názory českých a kazašských studentů na vysokoškolské vzdělání v těchto oblastech: motivace ke studiu na VŠ, smysl vzdělávání se, očekávání studentů od vysokoškolského vzdělání, vztah ke korupci atd. Podle Sumembayevy důležitým zdrojem pochopení toho, jaký je vztah studentů ke vzdělání, je kultura, z níž pocházejí a tady se opírá o kulturní dimenze Gerta Hofstedeho, zejména na vzdálenost moci a individualismu a kolektivismu, kde se dá pozorovat kulturní původ rozdílů v přístupu ke vzdělání. Kromě kulturního pozadí hraje velkou roli ve vztahu ke vzdělání i rodinné zázemí a sociální prostředí, ze kterých pochází jednotlivci. K pochopení tohoto aspektu používá

⁶ Sumembayevá, Alima: Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.

⁷ Bláhová, Kateřina: Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.

⁸ Maříková, Alena: Autoobraz kazašských studentů v České republice. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.

Sumembayevá koncepty kulturního kapitálu od Bourdieua a vzdělanostního kapitálu od Katrňaka.

Za jeden z největších rozdílů českých a kazašských vysokoškoláků považuje autorka věk. Podle ní čeští studenti skoro vždycky přesně vědí, proč a jakou školu chtějí studovat a jsou schopni si uvědomovat zodpovědnost získání titulu. Čeští studenti jdou na vysoké školy průměrně v 19 letech a jejich postoj ke vzdělání je jako u zralých cílevědomých lidí. Naproti tomu v Kazachstánu mladí lidé začínají studovat vysoké školy v 17-18 letech, a podle Sumembayevy si ještě neuvědomují, co přesně chtějí a nemají dobrou představu o vysokoškolském vzdělání.

Dalším velkým rozdílem mezi zkoumanými skupinami je vztah k rodině: pro kazašské studenty rodina hraje velmi důležitou roli, naopak čeští studenti tomu přikládali rozhodně menší význam. Za příčinu takového postoje, kromě kulturních rozdílů považuje autorka to, že skoro vždycky kazašští studenti jsou finančně závislí na rodičích.

Vztah ke korupci je dalším bodem rozlišení a jak předpokládala autorka, kazašští studenti k ní mají pozitivnější vztah než studenti čeští. Autorka to objasňuje z několika pohledů. Za prvé navazuje na Hofstedeho, podle kterého pozitivnější vztah ke korupci v kolektivistické společnosti je podmíněn tím, že sociální přijatelnost je pro lidi důležitější než sebeúcta. Právě proto kazašští studenti, pocházející z kolektivistické společnosti, jsou více ochotni uchýlit se k úplatkům pro řešení svých problémů: složit zkoušku, získat diplomu atd. Za druhé přijatelnost korupce u studentů z Kazachstánu je podmíněna omezenými právy vzdělávacích podniků v době SSSR. Za třetí rozhodující faktor považuje autorka samotný rozpad Sovětského svazu a decentralizaci, což mělo za následky zneužívání administrativního postavení pro osobní účely a vzdělávací instituce nebyly výjimkou.

Co se týče očekávání od vysokoškolského vzdělání, došla autorka k závěru, že i když očekávání dvou skupin jsou skoro stejná, očekávání Kazachů je silnější. To se projevuje v tom, že kazašští studenti v porovnávání s českými více očekávají vyšší kvalitu života v budoucnu a lepší práci ve smyslu finančního ohodnocení jako výsledku prestižního vysokoškolského vzdělání. Autorka se opírá o teorii Katrňaka a předpokládá, že kazašští studenti mají větší ambice díky tomu, že jejich rodiče většinou mají vysokoškolské vzdělání a vyšší sociální postavení než rodiče českých vysokoškoláků.

Obecně pro kazašské studenty je vysokoškolské vzdělání spíš jednorázovým procesem, kterému se věnují mládež lidé, což podle Hofstedeho je charakteristickým prvkem přístupu ke vzdělání v kolektivistických společnostech. Pro české studenty, je vzdělání naopak celoživotním procesem, který pokračuje i po ukončení vysoké školy.

Během práce autorka několikrát upozorňuje na to, že zkoumaná skupina kazašských studentů jsou lidé, kteří studují v zahraničí a jsou více ambiciózní, cílevědomější a zodpovědnější než průměrní čeští či kazašští studenti ve svých zemích.

Autorka byla, stejně jako já, členkou zkoumané skupiny, tematické zaměření bylo ale zcela odlišné.

2.2. Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí.

Kvalitativní výzkum, který provedla Kateřina Bláhová v eseji „Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí“ je zaměřen především na přizpůsobování se novému kulturnímu prostředí u kazašských studentů-absolventů jazykového programu Uni-Prep. Předmětem jejího studia je adaptační proces kazašských vysokoškoláků v České republice.

Ve své práci Bláhová píše, že vzdělání se v poslední době stalo velice cenným vývozním kapitálem a migrace za účelem získání kvalitního vzdělání je rozšířeným jevem po celém světě. Velmi záleží na úspěšné adaptaci migrantů v novém prostředí a právě tato adaptace nezahrnuje pouze přizpůsobení se odlišné kultuře, ale i akademickému prostředí, protože v mnoha případech představuje pro studenty zcela novou a neznámou zkušenost. Bláhová tvrdí, že vnitřní identita migrantů se transformuje v dosud neznámém prostředí a nabírá nových rozměrů obohacených o nové zkušenosti z kontaktu s cizí kulturou.

Kateřina Bláhová ve svém výzkumu používá teorie kroskulturní adaptace Young Yun Kimové, za účelem podrobnějšího nahlédnutí do problematiky adaptačního procesu v cizí zemi a to zejména adaptace související s krátkodobými studijními pobyty.

Cílem této práce bylo zjistit, do jaké míry se daří kazašským studentům v českém prostředí adaptovat: na jedné straně si nově příchozí udržují staré zvyky a uchovávají si identitu vlastní kultury a na druhou stranu se přizpůsobí novému prostředí. Zaměřuje se především na období vysokoškolských studií respondentů a počáteční aspekty adaptačního procesu v ČR, jako je například počáteční kulturní šok. Autorku zajímá, jaká je motivace a plány do budoucna kazašských vysokoškoláků, jaké prvky české kultury pronikají do jejich každodenního života, jaký je postoj kazašských studentů k české hostitelské společnosti a jak komunikují s jednotlivými představiteli této společnosti a jestli otázka komunikačních schopností je indikátorem stupně adaptace. Neméně důležitým je vliv vlastního zájmu autorky o zkoumanou skupinu. Píše, že ve své práci by chtěla podhalit život uzavřené komunity mladých Kazachů.

Ve své práci došla Bláhová k závěru, že stupeň adaptace se liší případ od případu, vzhledem k jednotlivým aspektům adaptačního procesu. Podle jejího výzkumu se povedlo adaptovat v českém prostředí pouze polovině respondentů, kteří si uchovávají svou vlastní

kazašskou identitu a zároveň jsou schopni se přizpůsobit k novému prostředí a navazovat vztahy s představiteli hostitelské společnosti. Druhá polovina studentů procesem adaptace neprošla, u nich je slabší motivace proniknout hlouběji do kultury a mentality přijímajícího prostředí. Tyto studenti si zvykli na to, že se nachází v cizím prostředí a nemají většinou velké potíže, avšak podle autorky zvyknout, neznamená se adaptovat. U těchto vysokoškoláků se ani nezměnil radikálně způsob života, na který byli zvyklí z domova: tráví většinu času se svými krajany, obvykle si doma vaří tradiční pokrmy apod. Takový jev podle Bláhové může být vysvětlen nedostatečnou znalostí českého jazyka.

Tematická se autorka okrajově dotýkala mého zaměření, jednalo se však o uchopení problematiky z pozice člena většinové společnosti.

2.3. Autoobraz kazašských studentů v České republice.

Další práce, která se zabývala skupinou kazašských vysokoškoláků v České republice je práce Aleny Maříkové „Autoobraz kazašských studentů v České republice“. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem si tato skupina utváří svůj autoobraz a jak tento autoobraz členové skupiny reprezentují, tj. jak kazašští studenti vidí sami sebe a jak chtějí, aby je viděli příslušníci většinové společnosti.

Jako metodu vybrala autorka kvalitativní výzkum a pro sběr dat použila rozhovory a zúčastněné pozorování. Zkoumaná skupina je poměrně homogenní, jednotlivé představitele spojuje nejen stejná etnicita, ale i věk a příslušnost ke stejné sociální vrstvě. Maříková ve své práci odkazuje na různé autory, kteří se zabývají identitou a autoobrazem: Lippmann, Talcott Parsons, Eriksen, atd.

Hlavními otázkami výzkumu jsou: vytváří-li představitelé zkoumané skupiny autoobraz, pokud ano, jak tento obraz vypadá a jak jej kazašští studenti hodnotí. Kromě toho autorka rozebírala i individuální aspekty autoobrazu, kterými se reprezentují jednotlivci.

Autoobraz, jímž se kazašští studenti prezentovali, autorka rozdělila do dvou rovin. První z nich vychází z identifikace kazašských studentů jako příslušníků kazašského národa a druhá rovina autoobrazu vychází z identifikace kazašských studentů jako příslušníků vrstevnické skupiny dočasně žijící v hostitelské zemi, která souvisí se změnami vidění sama sebe a s potřebou prezentovat se vůči majoritní společnosti v situaci pobytu v cizí zemi.

Ve své práci došla autorka k těmto závěrům. Kazašští studenti vidí sami sebe jako velice patriotický národ. Za důležitý bod sebe prezentace považují pohostinnost a oddanost tradici. Neměně zásadní je úcta ke starším lidem a autoritám, podle které se kazašská společnost organizuje. Rodina poskytuje jedinci sociální jistotu a zavazuje ho k péči o mladší členy rodiny,

vůči nimž má autoritativní pozici, a o rodiče ve stáří, kterým zajišťuje finanční a sociální zázemí. Též zdůrazňují respondenti typickou pro kazašskou národnost ambicióznost a cílevědomost. Celkem kazašští studenti utváří pozitivní autoobraz, ale vidí i nějaké negativní stránky. Například velká část sebe prezentace souvisí s majetností, která zvyšuje společenský status jedince, a s upraveností zevnějšku jedinců, což se týká především kazašských žen – hodně respondentů si myslí, že v Kazachstánu lidé okázale prezentují své bohatství, a že kazašské dívky a ženy přehnaně pečují o svůj vzhled.

Na autoobrazu sebe jako příslušníka kazašského národa se respondenti poměrně shodovali. Avšak jeden z respondentů se s kazašskou společností odmítnul identifikovat. Důležitým je také závěr, že během svého pobytu v České republice se postoj respondentů k některým rysům změnil a začali svou výchozí národní společnost vnímat jinak.

Tato bakalářská práce se metodicky a obsahově ze všech tří esejí nejvíce blíží mému výzkumu. Stejně jako Maříková zkoumám identitu a její reflexi u kazašských studentů v Praze. Ovšem výzkumná otázka je postavena odlišně. Ve svém výzkumu si kladu za cíl dozvědět se jestli přes všechnu diferenciaci mezi jednotlivými představiteli zkoumané skupiny, si tato skupina utváří jednotnou kazašskou identitu.

Další rozdíl je pak v tom, že Maříková se zaměřuje na studenty, kteří absolvovali jazykový program Uni-Prep a předpokládá, že jsou ze skoro stejné sociální vrstvy a mají dobré materiální postavení. Ale Kazachů v Praze je každý rok více a více a není divu, že dnes tato docela početná skupina je velice diferencovaná, hlavně podle materiálního postavení, regionálního původu, sociálního statutu atd. Ve svém výzkumu se právě opírám o tuto různorodost zkoumané skupiny, kdežto v práci mé kolegyně je zkoumaná jedna vrstva kazašských vysokoškoláků v Praze.

Kromě toho velkým rozdílem mezi výzkumem, který provedla Maříková a mým výzkumem je úhel pohledu. Maříková se dívala na zkoumanou skupinu zevnějšku, což má své výhody a nevýhody. Výhodami je to, že si jako outsider mohla uvědomit nějaké nenápadné rysy společností, kterých si představitel skupiny není vědom, protože je považuje za samozřejmé. Nevýhodou je to, že výzkumník v nějakých výjimečných případech se nemůže zbavit etnocentrismu, tj. posuzuje cizí kulturu z hlediska vlastní a nějaké jevy se mu mohou zdát nepochopitelné. Další nevýhodou je to, že výzkumník zpracovává nějaký problém, i když mu chybí širší kontext, proto jednotlivé jevy jsou vysvětlené chybně. V práci Maříkové jsem našla jenom jedno takové chybné objasnění⁹ a dobře chápu, že je to dáno tím, že autorka nevyrostala v prostředí kazašské kultury. Přesto u mě práce Maříkové a Bláhové vyvolaly velký obdiv,

⁹ Mám na mysli závěr, který udělala Maříková o tom, že výrazná sebe prezentace prostřednictvím symbolů bohatství není typické kazašským rysem ale rysem Kazachů z vyšší sociální vrstvy.

protože se autorkám, jako představitelkám jiného národa, podařilo velmi pěkně pochopit podstatu kazašského národa.

3. Cíl. Výzkumný problém a výzkumné otázky. Struktura výzkumu.

Kazašští studenti, se jako sociální skupina ocitají ve středu zájmu už ve třech bakalářských esejích obhájených na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Myslím si, že příčinou takového zájmu je především každoročně zvětšující se počet studentů z Kazachstánu na pražských vysokých školách.

Výzkumným problémem v mé práci je vlastně identita a její reflexe u kazašských vysokoškoláků v Praze. Jinými slovy hledám ve svém výzkumu odpovědi na otázky: na jakých principech si utvářejí kazašští studenti svou identitu, jak ji projevují a co považují za nejdůležitější bod své identity. Hlavním cílem je zjistit, zda tato skupina přes svou vnitřní diferencovanost vytváří jednotnou identitu, přičemž se opírá o svou příslušnost ke kazašskému národu anebo zda kazašští studenti mají sklon utvářet svoji identitu spíše v závislosti na svých osobních charakteristikách (rodinné zázemí, sociální statut, regionální původ atd.).

Ve svém výzkumu rozebírám dílčí problémy jako: pochopit jakým způsobem vidí jednotliví představitelé zkoumané skupiny obraz kazašských studentů a Kazachů obecně, zjistit jestli se jednotliví informátoři identifikují s těmito obrazy anebo jestli utvářejí nějaký zvláštní odlišný autoportrét, zda vnímají svou „kazašskost“ pozitivně anebo negativně a jestli ji vnímají vůbec.

Předmětem zájmu je to, jaké jsou klíčové momenty příslušností ke své skupině u kazašských studentů. Například je pro ně závažnější to, že bydlí v Praze, že jsou v daném okamžiku studenty, že jsou Kazaši, že jsou dnes mladí lidé s velkým potenciálem v budoucnu. Během výzkumu rozebírám, jaké identity si kazašští studenti uvědomují nejvíc a naopak jaké jsou zahalené.

Dále se pokusím zjistit, jaké jsou personální hodnoty mých informátorů, na čem jsou založené. Předpokládám, že tyto personální hodnoty se budou u jednotlivých informátorů v mnoha ohledech lišit, ale určitě i shodovat v nějakých jednotlivých případech. Tady vzniká další otázka, jestli jsou tyto hodnoty společné pro celou zkoumanou skupinu a pokud ano, jestli si myslí, že takové hodnoty jsou typickými i pro všechny Kazachy. To je právě samostatná otázka jak kazašští studenti vidí národní specifikum Kazachů. Tady jsem se rozhodla použít metodu národního autoportrétu, tj. popsat jaký je obraz typického Kazacha v očích zkoumané skupiny, se všemi obecnými stereotypy a vlastními názory.

Protože zkoumám skupinu studentů, která se nachází v situaci migrace, bude třeba ověřit, jestli kazašští studenti mající zkušenost s cizí kulturou a se zintenzivňující identifikací s vlastními kulturními hodnotami a jestli si to uvědomují. Jinými slovy podívat se na to, jestli je

identita u kazašských studentů relační a situační, tj. formuje se a zesiluje ve vztahu s „jinými“ a závisí na situaci, ve které se nachází. Kromě toho se jednotlivci, kteří se identifikují s etnickou skupinou ve většině případů cítí zodpovědní za dobré jméno své skupiny. Podle mne kazašští studenti v Praze představují v očích většinové společnosti celou národnost. Podle ní si Pražané udělají představu o všech studentech z Kazachstánu a o národu jako celku. Tady se pokusím zjistit, jestli si kazašští studenti uvědomují, že jsou zodpovědní za obraz celé kazašské národnosti, a jestli se kvůli tomu snaží chovat slušně či naopak.

Abych odpověděla na hlavní otázku mého výzkumu, je třeba zjistit, jaké jsou stupně identit kazašských studentů v Praze, tj. jaké místo na imaginárním žebříčku zauímají jednotlivé identity, jak personální tak skupinové. Jako představitelka zkoumané skupiny si dovoluji odhadnout, že pro Kazachy je na prvním místě především jejich etnická identita a podle takového předpokladu se musím dozvědět jestli ve skutečnosti moji informátoři uvažují takovým způsobem. Pokud ne, vyvstávají další otázky: existuje-li vůbec nějaká identita společná pro všechny informátory a jestli ano, jaká je tato identita a na čem je založená?

Tady uvádím seznam výzkumných otázek:

1. Jaké jsou základní identity jednotlivých představitelů zkoumané skupiny?
2. Jak se cítí v cizím prostředí?
3. Jak se mění identita v situaci migrace?
4. Jaké jsou rysy o nichž si informátoři myslí, že jsou společné pro celou kazašskou národnost?
5. Vytváří li představitelé zkoumané skupiny jednotnou identitu, založenou na příslušnosti ke kazašskému národu?

Co se týká struktury práce, protože zkoumám studenty, kteří se hlásí ke kazašské národnosti, ze začátku bylo třeba popsat etymologii slova „Kazach“, zkrátka nahlédnout na dějiny národa, vykreslit dnešní situaci v Kazachstánu a popsat obraz moderního Kazacha, abych seznámila čtenáře s národem, jehož představitelé jsou předmětem výzkumu. Dále zužuji okruh mého zájmu a uvádím popis skupiny kazašských vysokoškoláků v Praze: početnost, na jakých univerzitách a kurzech studují, jaká je struktura této skupiny atd. To všechno jsou obecné poznatky jak o Kazaších, tak i o kazašských studentech v Praze. Poté následují různé teorie, o které se opírám a terminologie pojmů používaných ve výzkumu. V metodologické části jsem uvedla příčiny výběru kvalitativní metody svého výzkumu, způsoby sběru a analýzy dat, stručně popsala zkoumaný vzorek, na jakých principech jsem vybírala jednotlivé informátory a krátké charakteristiky každého z nich, hodnocení kvality a etické stránky výzkumu. Teprve poté začíná

praktická část výzkumu, ve které jsem rozebrala a interpretovala získané informace a snažila jsem se odpovědět na všechny položené otázky.

4. Teoretické zakotvení práce.

„Všichni jsme teď multikulturní“

Nathan Glazer¹⁰

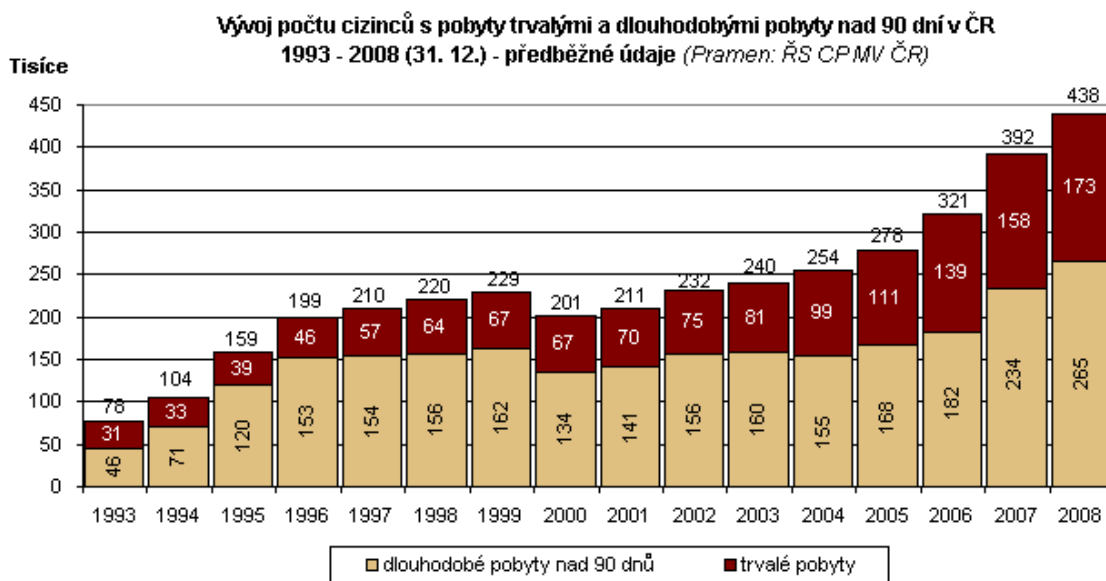
Kultura je velmi těžko vymežitelným pojmem, ale nejčastěji se toto slovo používá pro označení způsobu života určité skupiny. Způsobem života se rozumí dominantní hodnoty společnosti, jazyk, náboženství, normy chování, obyčeje a rituály atd. Kultura umožňuje jedincům budovat realitu, ve které žijí. Komunikovat mezi sebou, podílet se na společných hodnotách a normách chování. Podle Jakoubka je kultura negenetická, naučená, což znamená, že není vrozená ale skládá se z naučených návyků jedince.¹¹ Kultura existuje jak objektivně tak i subjektivně: objektivně protože kultura vytváří styly oblečení, stravování, umění apod.; a subjektivně protože kultura je závislá na interpretaci jedinců, existuje v našem myšlení.¹² Kultura je výtvorem civilizace a je charakteristickým rysem lidstva, je skutečností ve které žijeme.

Ve světě existují tisíce různých kultur a subkultur, které se v poslední době častěji střetávají díky globalizaci nebo takzvanému „zmenšení“ světa. Když se podíváme kolem sebe, uvidíme, že žijeme ve velmi „malém“ světě: jezdíme japonským autem, pijeme italské víno k argentinskému steaku, spíme na švédské posteli. Dnes se skoro každý člověk alespoň jednou za život setkal s cizí kulturou. Multikulturalita (koexistence různých kultur) je dnes realitou skoro všech vyspělých zemí: v jednom státě společně žijí skupiny s různým původem, rasou, kulturou. Česká republika není výjimkou. Ještě před necelými 20 lety vypadala situace v Česku vypadala odlišně: cizinci byli na ulicích něčím překvapivým a neobvyklým. Tabulka č. 1 velice dobře znázorňuje jak se zvýšil počet cizinců v České republice během posledních let (tady od roku 1993 do roku 2008).

¹⁰ „We are all multiculturalists now“ – název knihy Nathana Glazera, Cambridge: Harvard University Press, 1997.

¹¹ Hirt, Tomáš, Jakoubek, Marek: Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva, Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 199-200.

¹² Kidd, Warren: Culture and Identity / Houndmills: Palgrave, 2002, s. 5-11.

Jenom podle oficiálních statistik je v Česku více než 430 tisíc cizinců¹⁴ z více než 174 zemí¹⁵. Při pohledu do statistik jsem zjistila, že největší počet cizinců je z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. Počet Kazachů v České republice rovněž není zanedbatelný: více než čtyři tisíce obyvatel, ze kterých má téměř polovina trvalý pobyt¹⁶.

4.1. Kazaši Versus Kazachstánci.

Ve své práci budu zkoumat kazašské studenty v Praze a ze začátku musím zdůraznit, že Kazach a Kazachstánci není totéž. Kazachstán leží ve střední Asii a patří mezi nejrozsáhlejší země světa – je podle velikosti devátou zemí ve světě. Rozkládá se na ploše 2 717 300 km² – a je 34 krát větší než ČR¹⁷.

¹³ http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu, ke dni 31.12.2010.

¹⁴ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/06003C0245/\\$File/c01r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/06003C0245/$File/c01r01.pdf), 431 587 počet cizinců v ČR ke dni 28.02.2010 - základní údaje měsíčně.

¹⁵ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E900492356/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E900492356/$File/c01t01.pdf), Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství, ke dni 28.02.2010.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kazachst%C3%A1n>, 24.03.2010.

Kazachstán je nezávislou zemí pouze necelých 19. let, předtím patřil do Sovětského svazu. Není proto divu, že Kazachstán obývá více než 140 národností a národnostních menšin ze zemí bývalého Sovětského svazu. Jsou to nejpočetnější Rusové, Bělorusové, Ukrajinci, Uzbekové, Tataři a další méně početné národnosti jako Korejci, Němci, Židé a všechny tyto národnosti se mohou nazývat Kazachstánci. Kazachstánci – jsou tedy občané republiky Kazachstán, kteří mají odlišnou etnickou příslušnost, barvu pokožky, náboženství anebo jazyk. Podle dat Státní statistické Agentury má dnes Kazachstán necelých 16 milionů obyvatel¹⁹, ze kterých se pouze 60 procent hlásí ke kazašské národnosti²⁰.

4.1.1. Kazaši jako národ.

Kazaši jsou turkickým národem, jejich počet se odhaduje na přibližně 16 milionů po celém světě: většina obývá Kazachstán, příhraniční území Ruské federace, Čínské lidové republiky,

¹⁸ Obrázek stáhnout z webové stránky <http://jakub.nhsoft.cz/blog/wp-content/uploads/2009/08/map.jpg>, dne 20.04.2010 a upraven autorkou.

¹⁹ <http://www.stat.kz/digital/naselsenie/2010/hs201001.xls> ke dni 01.02.2010.

²⁰ To znamená, že jejich otec je Kazachem anebo, že o sobě říkají „Jsem Kazach“.

Uzbekistánu a západní částí Mongolska. Kazašský jazyk patří do skupiny turkotatarských jazyků, soudobá kazaština se vyvíjela v 18. až 19. století a většina dnešních Kazachů je bilingvní: mluví rusky a kazašsky. Avšak v Kazachstánu být Kazachem neznamena výborně ovládat kazaštinu, menší skupina Kazachů ji ani neumí. Kazaši jsou převážně muslimové – Sunnité, ale před přijetím islámu byli Kazaši pohany a vyznávali kult předků, který dodnes hraje nesmírně velkou roli ve vědomí a v každodenním životě lidí.

Etnogeneze moderních Kazachů je poměrně složitá: kořeny sáhnají až k době bronzové. Starověcí předkové Kazachů, íránojazyčné kmeny, které se nazývaly Sakové, obývaly území Střední Asie od 3. století před naším letopočtem. Sakové byli vojáci, kteří vedli kočovný způsob života a měli striktní hierarchický systém. Od dávných dob bylo základním hospodářským způsobem života u Kazachů a předchozích kmenů pastevectví, kočovné dobytčářství a v menší míře zemědělství. Podle Ziry Naurizbaev²¹ ještě od dob Saků a jiných kočovných kmenů zůstaly v sebevědomí dnešních Kazachů silné pocity ohledně hrdosti a cti: „Čest ze starobylých dob je u Kazachů jednou z nejdůležitějších ctností, která je výsledkem věkové sociální nerovnosti u předešlých kmenů. Co se týká hrdosti, tak u Kazachů nikdy nebyla považovaná za cokoli špatného, naopak je-li hrdost ospravedlněná, tj. člověk má příčinu být na něco hrdý, je to obecně podporováno. Úsilí o zásluhu, úspěch je právě tou dynamikou, která umožnila kazašskému národu dojít ke dnešnímu stavu.“²² Avšak existuje i temná stránka takových postojů: čest a hrdost jsou často chápány jako nadřazenost nad ostatními.

Kromě Saků se na etnogenezi kazašské národnosti podílely kmeny Usunů, Kypčaků, Alanů, Karluků atd. Příchod v 8. -10. století jiných turkických kmenů a směšování s ostatními kmeny započalo proces utváření kazašského národa. V 13. století z území dnešního Mongolska přichází kmeny Naimanů a Kereitů, rozdrčené Čingischánem. Následující mongolské dobytčářství vedlo k velmi intenzivním procesům přestěhování, rozkladu a znovu sjednocení kmenů odlišných původů. Termín „Kazach“ se objevil na konci 15. století, kdy chánové Žanibek a Kerej založili první Kazašské chánství. Ale v tu dobu pojem Kazach neznamenal etnickou kategorii, ale spíše označoval člověka, který preferoval volný způsob život, tedy byl kočovníkem²³.

Přibližně v průběhu 15. století dochází ke konci formování kazašské národnosti, která se skládá ze tří skupin kmenů - žusů: starší, střední a mladší. Žus byl základem kočovné organizace. Každý kočovník by měl umět vyjmenovat své předky, alespoň do sedmého pokolení. Znalost svého rodokmenu byla považována za drahocenné bohatství při absenci písemných záznamů

²¹ Naurizbaevá, Zira: Kultura kočovníku a dnešní mentalita Kazachů. Text ze dne 25. 05. 2007, www.history.kz.

²² Tamtéž.

²³ Bhavna, Dave: Kazakhstan: ethnicity, language and power. New York: Routledge, 2007, s. 31.

skupinové identity²⁴. Žusový systém, často považovaný za vojenské spolky, tradičně reguloval ekonomiku založenou na kočovném způsobu života²⁵ a je výsledkem kulturních a historických zvláštností, probíhajících ve třech rozdílných geografických areálech: starší žus (Uly žus) zaujímal území jihovýchodního Kazachstánu, střední žus (Orta žus – nejpočetnější žus) centrální, severní a východní a mladší žus (Kiši žus) západní části země²⁶.

Obrázek č. 2²⁷

Kromě těchto tři základních žusů existují u Kazachů další čtyři osobité kmeny. Tore, potomci Čingischána po otcovské linii, Koža, potomci arabských kmenů, Sarty potomci uzbeckých kmenů a Tolengit, kasta bývalých Kalmyckých zajatců, ze kterých se vyvinula chánská garda.

Velmi častou otázkou u Kazachů je: „Jaký je váš žus?“, proto není divu, že i v moderním Kazachstánu žusová příslušnost hraje poměrně důležitou roli a je častokrát předmětem chlouby²⁸, někdy je objektem diskuse při velkém „dastarchánem“ (sváteční oběd). Rozdělení na žusy,

²⁴ Tamtéž, s.33.

²⁵ Brill Olcott, Marta: Kazachstan: neprojdennyj put. Moskva: Gendal'f, 2003, s. 213.

²⁶ Kokaisl, Petr, Pargač, Jan: Patevská společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán. Praha: Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, 2006.

²⁷ Tabulka stáhnuta z webové stránky <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/920830>, dne 20.04.2010 a přeložena do češtiny autorkou.

²⁸ Brill Olcott, Marta: Kazachstán...c. d., s. 213.

postoj ke znalosti svého rodokmenu a předešlá pohanská víra (víra v „Aruak“ – ducha předků) zanechali svojí stopu ve vědomí a tradicích Kazachů. I dnes znát své předky a svou historii je považované za ctnost, natožpak úcta ke starším lidem, ta je samozřejmostí. Kromě toho i některé zlomky zvykového práva kočovníků stále nějakým způsobem ovlivňují každodenní život Kazachů. Například, pohostinství je velmi výrazným rysem kazašské národní mentality a když se obrátíme do minulosti najdeme jeden z nejdůležitějších zákonů stepí, který hlásí: „Toho, kdo odmítne poskytnout poutníkovi jídlo a nocleh, čeká hrdelní trest.“²⁹ Dalším typickým pro Kazachy je úsilí o slávu a pocty, které snad pramení z obyčejů kočovníku zjišťovat, kdo je ten nejlepší, nejsilnější a nejchytřejší. Skoro všechny kazašské národní hry se odvolávají k tradici soupeření. Například nejznámější tradiční kazašská zábava „ajtys“ - improvizovaná hra akynů (hudebníků) na národní hudební nástroj se zpíváním – byla velmi závaznou záležitostí pro každého, neboť ten kdo vyhrával tuto soutěž, byl velice respektovaným a ctěným člověkem po celé stepi.

Na stanovení moderní kazašské identity má velký podíl nepochybně vliv ruské kultury. Rusové a Kazaši žijí bok po boku více než 200 let. V polovině 18. století osláblé od nekonečných útoků ze strany jiných kočovných kmenů, byly tři kazašské žusy nuceny připojit se k Ruskému carství. Mladší, Střední a Starší žusy přísahaly věrnost císařské koruně v letech 1731, 1740 a 1742 podle uvedeného pořadí. V druhé polovině 18. století Kateřina II. Veliká, přesvědčená, že pohanské kazašské kmeny jsou těžko regulovatelné, zasílá na území dnešního Kazachstánu tatarské kazatele, aby šířili islám mezi divokými kazašskými kmeny³⁰. Ve skutečnosti byl islám docela rozšířen mezi jednotlivými kmeny na území dnešního jižního Kazachstánu již od 10. století. Lze říci, že s příchodem tatarských kazatelů se islám stal oficiálním náboženstvím. Islám je dnes nejrozšířenějším náboženstvím u Kazachů a muslimské obyčeje a tradice hrají významnou roli v každodenním životě: svátky, normy chování, hodnoty atd. Ale musím tady upozornit na to, že Kazaši nejsou muslimy v plném slova smyslu, a náboženství jimi praktikované je spíše zajímavým propojením islámu a starobylých pohanských tradic.

Za doby Carského Ruska byl poprvé kodifikován kazašský jazyk. Ortodoxní misionář Nikolai II. Minský a jeho kazašský žák Ibrahim Altynsarin zavedli první kazašskou abecedu, založenou na azbuce a vypracovali gramatiku kazašského jazyka³¹. Altynsarin je velice důležitou osobou v kazašské historii, protože kromě kodifikace jazyka stál u pramene laického vzdělávání Kazachů. Je autorem prvních kazašských učebnic³², mnoha povídek a bajek a taky překladu

²⁹ Podle nepsaného zákona stepi.

³⁰ Bhavna, Dave: Kazakhstan... c. d., s. 35.

³¹ Tamtéž, s. 35-36.

³² „Kazašská chrestomatie“ (1879) a „Základní směrnice pro výuku Kazachů ruskému jazyku“ (1879).

ruské literární klasiky do kazaštiny a zakladatelem první školy pro Kazachy, včetně ženské školy³³.

Rozhodně nejdůležitější složkou identity, kterou dostali Kazaši od Rusů, je jazyk. Ruština je druhým oficiálním jazykem Republiky Kazachstán a téměř všichni obyvatelé ji ovládají. Podle Jana Sokola, lidé mohou přemýšlet jenom o těch věcech, které mohou vyjádřit jazykem a jazyk je základem myšlení³⁴. Dostáváme se tady k myšlence, že kazašský a ruský způsob myšlení se dosti podobají. Kazašský historik Amrenkulov v této souvislosti uvádí, že: „Mentalita ruského člověka se natolik zakořeňovala v kazašské, že je obtížně vyznačit mezi nimi pevné rozlišení“³⁵. Na severu Kazachstánu, kde je skoro polovina obyvatelstva příslušníkem ruského etnika, je velice těžké vymezit, jaké obyčeje a tradice jsou ruského původu a jaké kazašského. Vzájemný vztah mezi učitelem a žákem je dobře vykresleným příkladem situace, kdy Kazaši ztratili svou původní tradici a plně převzali tradice Rusů, protože s připojením Kazašského chánství k Rusku se úplně změnil systém vzdělávání – původně se Kazaši učili doma a nejčastějším učitelem byla matka, babička a někdy otec. Se vznikem prvních škol se učitel stal nezpochybnitelnou autoritou, kdy mu byl žák podřízen nejen v rovině výuky, ale často i v rovině každodenní. Situace je stejná i dnes. Na všech kazachstánských školách jak vysokých, tak i na středních a základních má učitel pravdu i když pravdu nemá. To má jak pozitivní tak i negativní následky. Například dobré je to, že školáci v Kazachstánu jsou více disciplinovaní. Velkou nevýhodou je skutečnost, že se často respektovaný učitel stane osobou, které se studenti bojí, což určitě ovlivňuje kvalitu vzdělání.

Dalším obdobím, které ovlivnilo vytváření národního vědomí Kazachů, bylo období Sovětského svazu. Vědecký a průmyslový rozvoj a zásadní změna způsobu života: od kočovného k usedlému a i k městskému, v tom vidí Naurizbaevá příčinu pro Kazachy typické přizpůsobivosti a proměnlivosti³⁶. Dalším charakteristickým rysem Kazachů je přátelský postoj vůči jiným národům. Pramení to asi z času velkého multikulturního Sovětského svazu, kdy byla silná ideologie družby a bratrství národů. Taková kulturní pestrost se projevuje zejména v širokém rozhledu Kazachů, v otevřenosti komunikace s jinými národy a paradoxně v ještě větší snaze Kazachů udržovat své vlastní tradice a obyčeje³⁷.

³³ www.ru.wikipedia.org/wiki/Ибрай_Алтынсарин, ze dne 30.04.2010.

³⁴ Sokol, Jan: Filosofická antropologie: člověk jako osoba, 1. vyd. Praha: Portál, 2002.

³⁵ Amrenkulov, Nurlan: Demokracie kočovníku. Text ze dne 19.04.2007, www.history.kz.

³⁶ Naurizbaevá, Zira: Kultura kočovníku...c. d.

³⁷ Tamtéž.

4.2. Skupina kazašských studentů v Praze.

Už máme dobrou představu o tom kdo jsou Kazaši jako národ. Tady bych chtěla zúžit otázku a podívat se na skupinu kazašských studentů v Praze. Podle Českého statistického úřadu v akademickém roce 1997/1998 na českých vysokých školách studovalo pouze sedm studentů z Kazachstánu³⁸, dnes již počet studentů z Kazachstánu přesahuje 1200 osob. Je tedy vidět jak strmě a rychle se zvýšil zájem o studium v ČR. Dá se říci, že hromadně jezdit studovat do Česka z Kazachstánu souvisí se vznikem jazykového programu Uni-Prep.

Uni-Prep – jazykový program, který připravuje mladé lidi ze zemí bývalého Sovětského svazu ke studiu na českých univerzitách, vznikl v Praze v roce 1999³⁹. První skupina studentů z Kazachstánu v rámci programu Uni-Prep přijela do Prahy v roce 2001 a jednalo se o 20 osob. Program byl velice úspěšný: všichni tito studenti se dostali na vysoké školy. Ředitelovi Uni-Prepu panu Ing. Richardu Smejkalovi se velmi rychle podařilo zapojit do programu další studenty z Kazachstánu a v daném okamžiku asi není v Praze žádný Kazach, který by neslyšel o Uni-Prepu. Určitě i v Kazachstánu se každý rok více a více lidí dozví o tomto programu a přijedou studovat do České republiky. Například dnes, tj. ve školním roce 2009/2010 studuje na těchto kurzech víc než 100 studentů z Kazachstánu. Uni-Prep je dnes asi nejoblíbenějším způsobem, jak rodiče s poměrně vysokým příjmem mohou posílat své děti studovat do Prahy. Tento program, kromě docela dobré kvality vzdělání, zajistí studentům ubytování na kolejích v Hostivaři anebo v hotelu „Radegast“ a pestrý kulturní život: výlety, kulturní prohlídky, letní tábor v přírodě, výlety do zahraničí apod. Velkou výhodou je také to, že pracovníci Uni-Prepu mají na starosti i různé administrativní otázky jako provedení nostrifikačních zkoušek a příprava k nim, podání přihlášek, pomoc s dokumentací a kurátorky rády pomáhají svým studentům s různorodými problémy.

Kvalita však stojí peníze a ne každá rodina si může dovolit poslat své děti na tak dobrý, ale zároveň finančně náročný kurz⁴⁰. Kromě placených přípravných kurzů existuje ještě další možnost pro mladé lidi z Kazachstánu, aby mohli přijet studovat do Česka. To se týká programu „Bolašak“. Jedná se o společenské sdružení „Asociace stipendistů Mezinárodní stipendia prezidenta Republiky Kazachstán Bolašak“. Je to nezisková organizace, jejímž hlavním cílem je podpora talentovaných mladých lidí. Organizace začala svou práci 5. 11. 1993 a o rok později poslala první skupinu kazachstánských studentů na zahraniční vysoké školy. „Bolašak“ plně financuje studium, ubytování a dílčí náklady svých studentů. Podmínkou pro vstup do tohoto

³⁸ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/73003F7F2C/\\$File/c06s07t.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/73003F7F2C/$File/c06s07t.pdf), Vysoké školy - počty zahraničních studentů podle státního občanství - od akademického roku 1997/98 do 2006/07.

³⁹ www.uniprep.cz, 24.02.2010.

⁴⁰ Cena se odhaduje přibližně na deset tisíc eur včetně studia, ubytování a částečného stravování.

programu jsou výborné výsledky středoškolského studia, případně složení jazykových testů a podepsání smlouvy o tom, že po ukončení studia v zahraničí se absolvent musí vrátit do Kazachstánu a pracovat ve prospěch kazašského státu minimálně pět let. Výběrové řízení stipendistů se provádí na základě pohovoru. Na samém začátku „Bolašak“ kladl větší důraz na technické a lékařské obory studia, protože tito specialisté jsou v Kazachstánu nejvíc žádaní. Dnes mají studenti možnost vybrat si z 670 nejlepších vysokých škol ve 35 zemích⁴¹. Konkrétně v České republice v daném okamžiku studuje víc než 50 studentů z programu „Bolašak“⁴².

Studenti z Kazachstánu jsou dnes poměrně početnou skupinou v Praze. Lze je potkat skoro na všech státních a soukromých vysokých školách⁴³. Obecně se jedná o velmi různorodou skupinu. Studenti pochází v podstatě ze všech velkých měst Kazachstánu, jako Astana (hlavní město), Almaty (největší město), Semey, Oskemen, Karaganda, Aqtobe, Atyrau, Aqtau, Shymkent, Qyzylorda, Pavlodar a také z menších měst a někdy i z venkovních sídlišť.

Obrázek č. 3. ⁴⁴ Mapa Kazachstánu

Studenti z Kazachstánu, to nejsou pouze Kazaši, mají různou etnickou příslušnost: většinou jsou to Rusové, často míšenci a také příslušníci mnoha etnik žijících v Kazachstánu. Věkově tuto skupinu tvoří mladí lidé od 15 až do 28 let a studují jak na přípravných kurzech, tak i v některých případech na doktorském studiu.

⁴¹ www.bolashak.kz, www.edu.gov.kz, 01.02.2010.

⁴² Údaje poskytnuté Asociaci Kazachstánské Mládeží v ČR „Tarlan“.

⁴³ Nejvíc Kazachstánců studuje na takových státních vysokých školách, jako VŠE, UK, ČVUT a ještě víc na soukromých vysokých školách, převážně tam, kde výuka probíhá v angličtině, jako UNYP, TIFFIN, Anglo-American a mnoho dalších.

⁴⁴ Obrázek stáhnut z webové stránky <http://www.avalanche-center.org/Incidents/2005-06/20060408-Kazakhstan.php>, dne 20.04.2010.

O kazachstánských studentech v Praze se dá říci, že je to uspořádaná společnost se svou strukturou. Už třetí rok za podpory „Ambasády a Konzulátu Republiky Kazachstán na území České republiky“ existuje rada Kazachstánských studentů - „Tarlan“⁴⁵. „Tarlan“ v překladu z kazaštiny doslovně zní jako „ten, kdo se probouje“ a takovým slovem se označuje silný duchem člověk, který se nebojí náročných situací. Cíle této organizace: zajištění aktivního způsobu života studentů a jejich sjednocení, posílení národního sebevědomí studentů, zlepšení obrazu Kazachstánu, pomoc studentům v libovolných otázkách, týkajících se života a studia v Česku. Pestrost a mnohotvárnost společenského života je to, co často chybí v ČR studentům z Kazachstánu a členové „Tarlanu“ se snaží tuto situaci zlepšit. Do „Tarlanu“ patří kolem 20 aktivních členů, kteří mají na starosti, jak uspořádání kulturních, sportovních, intelektuálních a uměleckých a zábavních akcí, tak i přijetí nových členů, do svých řad, propagace, vedení webových blogů a informování studentů o společenském životě v Praze. Organizace tvoří šest „ministerstev“ a každé plní svoje funkce. Například ministerstvo vzdělání poradí abiturientům, jakou si mají vybrat vysokou školu, ministerstvo vnitřních záležitostí má za úkol zajišťovat dobrou atmosféru v kolektivu, ministerstvo kultury a ministerstvo sportu zařídí tematické večírky a různé turnaje. Nejznámější akcí „Tarlanu“ jsou takzvané „Kazach Party“, které probíhají jednou za dva-tři měsíce v největších klubech Prahy⁴⁶. Takovou party obvykle navštíví více než 500 lidí, a alespoň jednou ji navštívil každý Kazachstánek v Praze. „Kazach Party“ jsou tradicí, která se objevila dávno před vznikem „Tarlanu“: první taková akce proběhla 25. 10. 2005 v nočním klubu „Soho“ v Praze.

I když „Kazach Party“ bezpochyby zaujímá důležité místo v programu akcí „Tarlanu“, v poslední době se studentská rada snaží zařizovat více a více intelektuálních a společenských her, sportovních závodů, zajímavých a poznávacích prezentací a kulturních večírků. Představitelé „Tarlanu“ usilují o to, aby život našich krajanů byl zajímavý a mnohotvárný a aby Kazachstánci měli více možností komunikovat a seznamovat se mezi sebou.

4.2.1. Zkoumaná skupina v situaci migrace.

Migrace existovala od začátku lidských dějin a schopnost migrovat je člověku přirozená a současné rozmístění lidí na zeměkouli je výsledkem migrací⁴⁷.

Petrusek charakterizuje migraci jakožto proces prostorového přemísťování osob přes jakékoliv hranice, spojeného se změnou místa bydliště natrvalo nebo kratší či delší dobu⁴⁸.

⁴⁵ www.tarlancz.org 27.03.2010.

⁴⁶ Jako například Občanská Plovárna.

⁴⁷ Uherek, Zdeněk: Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In: Hirt, Tomáš, Jakoubek, Marek: Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s.258.

Migrace roste s rozvojem průmyslu a obchodu a dotýká se v poslední době více a více zemí. Za posledních 20 let se v migraci objevilo několik tendencí:

- Globalizace migrací – různé země jsou čím dál tím víc dotčeny migračními proudy a také se zvětšuje rozmanitost původních míst emigrace, takže ve většině imigračních zemí bydlí příslušníci širokého spektra ekonomických, sociálních a kulturních východisek.
- Akcelerace migrací se projevuje v tom, že v současnosti objemy migrací rostou ve většině regionů⁴⁹.
- Diferencovanost migrací – nejvíce zemí má nejenom několik typů migračních proudů (pracovní, uprchlické, natrvalo), ale spíše všechny najednou. Tato diferencovanost je nejvýznamnějším problémem pro národní a mezinárodní politická opatření.
- Čtvrtá tendence je feminizace migrací – ženy hrají nesporně velkou roli ve všech regionech a u všech typů migrací⁵⁰.

Jinými slovy migrace je dnes velkým, rozmanitým mezinárodním procesem, který zahrnuje v současné době skoro celý svět. Podle Uherka je migrace jednou ze společenských adaptačních strategií k získávání zdrojů obživy a energií, řešení společenských konfliktů, vyrovnávání se s nepříznivými přírodními vlivy a dosahování inovací⁵¹.

Velice důležitou je pro migrační teorii koncept *push a pull*, který byl ve 20. století představen D. J. Bogue⁵². Podle této teorie, aby došlo k migraci musí existovat síly, které vypuzují člověka z původního území a naopak jej přitahují do míst kam směřuje. Intenzita migrace bude záviset na tom jak silné jsou tyto síly. Například takové extrémní případy jako hladomor, pohromy a katastrofy skoro vždycky vyvolají vlnu migrace ze zemí, kde se odehrály. Kromě toho intenzita migrace zaleží na tom, jak velké jsou překážky k přestěhování do jiných míst, dále na subjektivních okolnostech a působí selektivně, ve smyslu, že ne každý se rozhodne k migraci. Typologii migrací uvedl v roce 1958 William Petersen⁵³ a podle ní existují migrace konzervativní, nomadism, dobrovolná a násilná, kolektivní a individuální. Individuální migrace v primitivních společnostech existovala například, když jeden z manželských partnerů odcházal

⁴⁸ Petrušek, Miroslav: Velký sociologický slovník I. Praha: Karolinum, 1996, s. 627.

⁴⁹ Tomu nasvědčují i data za ČR.

⁵⁰ Castles, Stephen: The age of migration: international population movements in the modern world. New York: Guilford Press, 2009, s.9.

⁵¹ Uherek, Zdeněk: Migrace...c. d. s.258.

⁵² Tamtéž, jak cituje Uherek, s.261-262.

⁵³ Tamtéž, jak cituje Uherek, s. 258.

do rodiny v jiné lokalitě, kvůli obchodu a od starověku za poznáním a za vzděláním. Takové opuštění vlastní země za účelem získávání vzdělání je také migrací inovační, jejímž účelem je změnit životní podmínky jednotlivce nebo skupiny a migraci nemigrační – dočasná migrace za účelem studia, výzkumu apod.⁵⁴

Na základě výše uvedeného můžeme říct, že obecně skupina kazašských vysokoškoláků v Praze je typem individuální, nemigrační, inovační migrace. Kazašští studenti bydlí v Praze průměrně kolem čtyř až pěti let, ze kterých skoro v každém případě stráví půl roku až rok na přípravných jazykových kurzech a dalších tři až čtyři roky na vysokých školách. Tyto údaje jsou obecné, ale existují případy, kdy studenti zůstávají v ČR déle, pokračují na magisterském studiu a někdy se rozhodnou zůstat natrvalo (tím už přestupují do jiného migračního typu). Ale naopak existují příklady, kdy se mladí lidé vracejí do Kazachstánu, i když nemají ukončené ani bakalářské studium. Všichni kazašští studenti, kteří přijedou do České republiky za účelem získávání vzdělání se ocitají v situaci migrace, tj. na nějakou dobu musejí čelit permanentnímu styku s pro ně cizí kulturou. Pro některé je to zajímavá zkušenost, pro jiné těžká zkouška a pro všechny je to nová realita, které se musí nějak přizpůsobit, tedy jinými slovy projít procesem akulturace – vyrovnávání s novým kulturním kontextem. Každý dlouhodobý pobyt v cizí zemi a v cizí kultuře, přizpůsobování se novému způsobu života, myšlení ve všech sférách života je velmi náročnou životní situací. Dochází ke kulturnímu šoku (jinak používán termín akulturační stres) - psychologický i sociologický otřes způsobený překvapivým, nečekaným nebo neuvěřitelným zjištěním, které bylo vyvoláno bezprostředním kontaktem jednotlivce, sociální skupiny nebo celé společnosti s cizí, neznámou, dosud neinteriorizovanou kulturou⁵⁵. Projevuje se na skupinové a individuální úrovni a může vyvolat zmatení, strach, depresivní reakce apod. Většinou, když člověk přijíždí do nové země, zprvu prožívá pocit radosti ze všeho nového, je pln očekávání. Až takové nadšení opadne, přichází kulturní šok. Intenzita a doba trvání kulturního šoku je velice individuální a závisí na stupni odlišnosti domácí a cizí kultury a na dalších faktorech. Postupem času začíná člověk „komunikovat“ s cizí kulturou a nakonec přijímá tuto kulturu jako realitu, ve které žije, se všemi jejími pozitivními a negativními stránkami.⁵⁶

Jednotliví představitelé zkoumané skupiny kazašských studentů bydlí na území České republiky poměrně dlouho (minimálně dva roky) a už měli čas projít procesem akulturace. To znamená, že v mém výzkumu jde o velmi specifickou skupinu, jejíž představitelé se liší nejenom od studentů Čechů ale i od studentů Kazachů, kteří bydlí a studují v Kazachstánu.

⁵⁴ Tamtéž, s. 259-262.

⁵⁵ Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník II... c. d., s. 1274.

⁵⁶ Morgensternová, Monika, Šulová Lenka a kol.: Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity.1. vyd., Praha: Karolinum, 2007, s.86-92.

4.3. Identita.

Abychom dobře pochopili, kdo jsou představitelé zkoumané skupiny, musíme se podívat na to, jak si kazašští studenti utvářejí identitu (na jakých principech) a jak ji chápou. Ze začátku musím uvést, co to je identita, identifikace, self-image, etnická identita apod.

Identita je podle Jana Průchy pocit prožívání příslušnosti jedince k určitému společenství (etniku, národu, rase), s jehož hodnotami, normami, či jinými rysy se ztotožňuje. Identita je objasněním toho, jak jedinec vnímá své vlastní postavení v sociálním kontextu⁵⁷. Jinými slovy identita odpovídá tomu, co si lidé myslí o sobě jako o lidských bytostech, co si lidé myslí o ostatních kolem sebe a co si lidé myslí, že si o nich myslí ostatní⁵⁸.

Průcha rozlišuje mezi primordiální a instrumentální identitou:

- Primordiální identitou se rozumí všechno, co pochází z danosti sociální existence člověka: příbuzenské vztahy, mateřský jazyk, sousedé, lidé stejné národnosti a rasy, zvyky tradice. Například primordialistické jsou předsvědčení, že národnost je jedincům daná provždy, příslušnost k národu je silnější, než příslušnost k třídě apod.
- Instrumentální identita je dána příslušností jedince k těm společenstvím, která mu přinášejí užitek a praktické výhody (ekonomické a politické). Instrumentální identita na rozdíl od primordiální identity je založená racionálně, například člověk s instrumentálním předsvědčením si myslí, že národnostní příslušnost je věcí výběru.

Jedinci s primordialistickým předsvědčením prožívají svou etnickou příslušnost intenzivněji. Primordialita nebo instrumentalita je ve společnosti zastoupená v závislosti na typu kultury: a primordiální identita je spíše charakteristická pro kolektivistickou společnost⁵⁹ - společnost, kde zájem skupiny převažuje nad zájmem jednotlivce⁶⁰.

Identitou se může také rozumět self-image⁶¹ tj. autoportrét, to co si člověk o sobě myslí, obraz či představa o sobě samém, kterou si vytváří během celého života. Self-image se projevuje autoprezentací - chováním stylizovaným v souladu s pojetím sebe samého, resp. vyvoláváním

⁵⁷ Průcha, Jan: Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. 2. rozš. vyd., Praha: Portál, 2007, s.120.

⁵⁸ Kidd, Warren: Culture... c. d., s.7.

⁵⁹ Tamtéž, s. 122.

⁶⁰ Hofstede, Geert: Kultury a organizace: Software lidské mysli. Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití. 1. vyd., Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999, s.65.

⁶¹ Alba, Richard D: Ethnic identity: the transformation of white America. New Haven: Yale University Press, 1990, s. 49.

příznivého dojmu o sobě⁶². Sebepojetí zahrnuje vnímání sebe sama a je zároveň souhrnem skupinových identit jedince. Skupinová identita je osobní spojení se skupinou, se kterou má jedinec společné sociální a kulturní charakteristiky a takových identit může být u člověka více⁶³. Jednou z identit, která vystupuje ze skupinových je identita kulturní, jakožto vědomí příslušnosti k určité kultuře. Ve většině případů kulturní identitu dostává člověk od svých rodičů, kteří jsou nositeli kulturní kontinuity. Kultura ovlivňuje způsob rodinné výchovy a tím i stanovení identit jednotlivce. Například v kolektivistických kulturách jsou rodinné vazby velmi těsné a jednotlivci musí odpovídat požadavkům rodiny, což vyvolává větší tlak, avšak v takových kulturách existuje i větší podpora ze strany rodiny⁶⁴.

Tvoření autoportrétu je velmi individuální a člověk si začíná utvářet představy o sobě samém od samého dětství. Rozhodující roli ve stanovení identity člověka hrají rodina a prostředí ve kterém vyrůstá, kulturní (kultura poskytuje jedinci určité normy chování) a sociální (skupinové chování a učení stejně jako sociální srovnávání s jinými umožňuje jedinci odkrývat svou vlastní identitu) vlivy. Ale existují identity, které jsou člověku dané tím, že je člověkem. Hetherington a Parke⁶⁵ třídí identitu na čtyři základní dimenze:

1. Lidská identita – vyplývá z vědomí specifických možností myšlení lidského druhu.
2. Sexuální identita – znamená být si vědom své pohlavní příslušnosti
3. Individuální identita – vyplývá z vědomí jedinečnosti vlastní osoby
4. Kontinuum identity – vědomí toho, že člověk je tou samou osobou v proměnách času⁶⁶.

Takové identity jsou vlastní všem lidem a Eriksen kromě sexuální ještě upozorňuje na věkovou identitu, neboť neexistuje společnost, ve které by pohlaví a věk nenabývaly sociálního významu⁶⁷. Můžeme tedy zobecněně říci, že je identita buď pocitem příslušnosti jedince k nějaké skupině, anebo jeho autoportrétem.

Identifikace je kontinuálně probíhajícím procesem, kdy jednotlivci podle různých způsobů identifikace (pohlaví, věk, náboženství, příbuznost, národnost, politický pohled, sexuální orientace, sociální statut, atd.) je schopen plnohodnotně vytvářet příslušnost k určité skupině.

⁶² Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník I... c.d. s. 116-117.

⁶³ Morgensternová, Monika, Šulová Lenka a kol.: Interkulturní psychologie... c.d., s.15.

⁶⁴ Tamtéž, s. 37-38.

⁶⁵ Tamtéž, jak cituje Morgensternová, s. 16-17.

⁶⁶ Tamtéž, s. 22.

⁶⁷ Eriksen, Thomas Hylland: Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě. Vyd. 1., Praha: Triton 2007, s 65-66.

Některé identity jsou důležitější než ostatní. Například v Indii je třídní identita závažnější než věková, v Saudské Arábii náboženská identita hraje větší roli než identita politická, ve velkoměstě klíčovým momentem příslušnosti může být čtvrt', kde jedinec žije, pro někoho je povolání důležitější než národnost⁶⁸.

Identifikace se podle Eriksena děje v procesu etablování podobností s někým a jeho opaku - je relační, je možné definovat sebe sama pouze ve vztahu k druhému. Kontrasty jsou klíčovými momenty veškeré identifikace: bez jiných, cizích neexistuje pojem my a naše. V praxi nicméně hrají roli ne objektivní kulturní rozdíly mezi skupinami, ale to, jaké mezi nimi existují vzájemné vztahy anebo jak jsou rozdíly chápány těmi, kterých se bezprostředně týkají. Identifikace tedy není tolik o tom, jaké skutečně existují rozdíly, ale spíše o tom, jaké rozdíly se stávají sociálně relevantními tím, že lidé jednají tak, jako by skutečně existovaly⁶⁹.

Také je identifikace situační, je proměnlivá v závislosti na tom, ke komu ji vztahujeme. Každý člověk v sobě zároveň nese mnoho rozdílných identit: je studentem, představitelem svého národu a města, je fanouškem rock bandu, milovníkem suši apod. Jeden a týž člověk může být zároveň mladý ve vztahu ke svým rodičům a starý ve vztahu ke svým dětem. Může být průměrným pracovníkem s průměrným materiálním dostatkem pro své kolegy a velmi bohatým člověkem pro bezdomovce z vedlejší ulice⁷⁰. Důležitým je, z jakého úhlu pohledu se na někoho díváme.

Identifikace se vytváří jak zevnitř, tak zevnějšku, v setkávání sebereprezentace s pohledy ostatních. Identifikace je z jedné strany zvolená, ale zároveň i vnucená, podobně jako primordiální a instrumentální identity podle Průchy. Například imperativní anebo vnucené jsou věková a pohlavní identita. Etnická identita je také imperativem v tom smyslu, že se s ní člověk narodil a nemůže se jí úplně zbavit⁷¹. Například jsem Kazaška a kdybych si změnila v cestovním dokladu odstavec „národnost“, natrvalo se přestěhovala do jiné země a přerušila bych všechny kontakty ze svými příbuznými a kamarády, stejně bych si do konce života byla vědomá toho, kdo jsem a odkud pocházím. Thomas Eriksen tvrdí, že je možné nějak manipulovat s vnucenými identitami a zvolené identity nejsou popravdě svobodně zvolenými a většinou imperativní element je silnější v tradičních společnostech, než ve společnostech moderních.

Jak už bylo uvedeno výše, některé identifikace jsou důležitější než jiné a abych objasnila proč tomu tak je, musíme se obrátit na Eriksonovu teorii o stupních identifikace: vnitřní soudržnost skupiny je odvozená od míry vnějšího tlaku. Například jestli se člověk narodí jako příslušník etnické skupiny, která byla utlačovaná během několika staletí, je velice

⁶⁸ Tamtéž s. 64-66.

⁶⁹ Tamtéž, s. 66-69.

⁷⁰ Tamtéž, s. 68-69.

⁷¹ Tamtéž, s. 70.

pravděpodobné, že má daný jedinec jasně definovanou etnickou identitu. Kromě vnějšího tlaku, aby se skupina nerozpadla, v ní musí existovat vnitřní uspořádání, které vytváří vzájemnou loajalitu a závazky a musí taková skupina mít důvod ke své existenci. Například etnické skupiny apelují na představy o společném původu, dějinách, náboženství slibujícím věčnou spásu, jiné zdůrazňují bohatství, čest, slávu apod.⁷²

Kromě toho styk s cizí kulturou také může vést ke sdružení uvnitř nějaké skupiny a u jednotlivců dochází k tomu, že se zintenzivňuje identifikace s vlastními kulturními hodnotami. Za příčinu takového zintenzivnění identifikace je považován kulturní šok. Při prožívání kulturního šoku mají lidé tendenci se upínat ke všemu, co jim je vnitřně blízké a čemu rozumějí – to jsou především obrazy domova. Význam domova, stejně jako význam příslušnosti ke své kultuře, ke svému etniku stoupá v době nárůstu cestování, stěhování, poznávání jiných zemí, lidí, kultur.⁷³

Člověk vnímá sám sebe na základě mnoha různých stránek, je příslušníkem několika skupin, některé z nich se formují na základě etnicity⁷⁴. Etnicita je vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu⁷⁵. Podle Eriksena je etnická identita konstruovaná na základě sociálně ustavených představ o kulturních diferencích a nikoli na základě „skutečných“ diferencí. Etnická identita odkazuje k představě o společném původu a kultura referuje ke sdíleným reprezentacím, normám chování a praktikám. Vztah mezi kulturou a etnicitou je velice komplexní. Avšak lze říci, že etnicita vyjadřuje kulturní rozdíly, tj. náleží vztahu mezi dvěma či více skupinami a není vlastnictvím samotných skupin, navíc se rozehrává mezi dotčenými skupinami a ne v jejich rámci⁷⁶.

Je velice těžké odlišit pojmy „národ“ a „etnická skupina“. Podle Průchy v evropském tradičním pojetí se moderní národy vyvinuly z příslušných etnik a pokud v národním státě žijí příslušníci jiných etnik, jsou považováni za etnické (národnostní) menšiny⁷⁷. Národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území⁷⁸. Národ můžeme identifikovat podle určitých kritérií, které vlastní. Taková kritéria jsou spisovný jazyk, společné náboženství anebo společné dějiny. Kromě toho typickými rysy moderního národa jsou stát anebo autonomní postavení v mnohonárodnostním státě a to, že

⁷² Tamtéž, s. 73-75.

⁷³ Morgensternová, Monika, Šulová Lenka a kol.: Interkulturní psychologie... c.d., s. 84-87.

⁷⁴ Eriksen, Thomas Hylland: Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Praha: Portál, 2008, s. 322-327.

⁷⁵ Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník I... c.d., s. 275.

⁷⁶ Eriksen, Thomas Hylland: Antropologie multikulturních společností... c.d., s. 99-105.

⁷⁷ Průcha, Jan: Interkulturní psychologie... c.d., s. 53-54.

⁷⁸ Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník I... c.d., s. 668-669.

jednotlivci sdílejí společné vědomí toho, že jsou příslušníci jednoho národa⁷⁹. Jednotlivým národům jsou často připisovány určité stereotypy. Stereotyp – fixovaný postoj, který si vytvářejí členové skupin k sobě samým (Autostereotyp) a k jiným sociálním skupinám (heterostereotyp)⁸⁰. Aby se zjistilo, jaký je autostereotyp nějakého národa, používá se metoda takzvaného národního autoportrétu. Při této metodě jsou příslušníci určitého národa či etnika dotazováni na to, jak vidí svůj vlastní národ⁸¹. Na základě této metody lze zjistit určité rysy národního charakteru, alespoň z takového úhlu pohledu, ze kterého se národ dívá sám na sebe.

Pocit společného původu, společných hodnot a předsvědčení a vůbec pocit nějaké společné příčiny je velmi důležitým v souvislosti se zařazováním lidí do skupin sebeurčení. V lidské mentalitě existuje potřeba se identifikovat, zařadit sebe sama do nějakého spolku, být součástí něčeho – součástí etnické skupiny⁸². Etnická skupina – je to seskupení lidí, kteří si udržují tradice, typické jenom pro ně: lidové tradice, náboženské pověry a praktiky, jazyk, pocit historické kontinuity a společného původu. Historická kontinuita je právě to, co poskytuje jednotlivcům smysl existence a nějaký historický rámec, podle kterého se člověk chová v souladu se zvyky a tradicemi. Být členem skupiny, znamená být si vědom očekávání skupiny a podřídit se regulacím, specifickým pro tuto skupinu⁸³. Být příslušníkem nějaké etnické skupiny znamená nejenom to, že skupina si uvědomuje svůj společný původ, ale i to, že jejich identita se projevuje v jednání a v takzvaných kulturních faktorech. Pokud nějaká etnická skupina neprožívá aktuálně své kulturní praktiky, je dobrým příkladem takzvané „symbolické identity“, tj. uvědomělého úsilí „se cítit etnický“ místo toho aby reálně naplňovala skutečnost „být etnický“⁸⁴.

Ke kulturním faktorům etnické skupiny patří:

- Rasová jedinečnost, jakožto pocit geneticky zděděných odlišností, skutečných aneb vymyšlených je součástí etnické identity mnoha skupin.
- Teritorialita. Většina etnických skupin má ústní tradici o teritoriální anebo politické nezávislosti. Symbolické anebo skutečně společné území může být rozhodujícím faktorem v udržování etnicity, i když možná už neexistuje.
- Ekonomické faktory. Etnická skupina může bydlet mezi příslušníky jiných národů, ale bude se snažit zachovat svou ekonomickou autonomii. Sociální vymezení úspěchu existuje v každé společnosti.

⁷⁹ Průcha, Jan: Interkulturní psychologie... c.d., s 54.

⁸⁰ Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník I... c.d., s. 118.

⁸¹ Průcha, Jan: Interkulturní psychologie... c.d., s. 132.

⁸² Romanucci- Ross, Lola, De Vos, George A.: Ethnic identity: creation, conflict, and accommodation. 3rd ed., Walnut Creek: Altamira Press, 1995, s. 15-16.

⁸³ tamtéž s. 18, s. 357- 359.

⁸⁴ Alba, Richard D.: Ethnic identity... c.d., s. 75-76.

- Během celé historie lidstva státy využívaly náboženství k šíření své moci, proto pro některé jednotlivce náboženská víra představuje zásadní definici toho, kdo jsou. Kromě toho náboženství poskytuje lidem morálku (etnická identita může existovat ve světě morálky) a normy chování, je nástrojem uspořádání společnosti.
- Estetické kulturní vzory, jako vkus pro styl oblečení, jídlo, národní tance a definice fyzické krásy, je způsobem identifikace sebe sama s určitou etnickou skupinou. Kromě toho estetické vzory většinou prezentují tradice a obyčeje skupiny.
- Jazyk je nejčastěji považován za základní složku trvání etnické skupiny a je bezpochyby nejhlavnějším rysem etnické identity. I když skupina neovládá dobře svůj mateřský jazyk, tato skupinová identita je zachovaná v podobě nenápadných rozdílů ve způsobu řeči a například manýrou gestikulace uvnitř skupiny⁸⁵.

Etnická identita je kontinuálně probíhajícím procesem, který se může projevit v rámci jenom jedné generace. Existují tři typy orientace v zařazování sebe sama do skupin. Pocit příslušnosti zaměřený na přítomnost se projevuje, když jednatel identifikuje sebe sama jako člena své skupiny, případně státu anebo například podle svého povolání. Příslušnost zaměřenou na budoucnost lze potkat v náboženských anebo politických identifikacích. Co se týká pocitu příslušnosti orientovaného na minulost, jde tady o identitu etnickou, která se projevuje nejčastěji ve věrnosti tradicím, jazyku a náboženské víře⁸⁶. Etnická identita, jakožto jedna z nejzákladnějších forem sebepojetí, je předávána jako dědictví od rodičů k dětem. Rodina je prostředím, ve kterém jednatel získává kulturní podstatu své etnické skupiny. Pokud jsou rodina, přátelské seskupení a okolí jednatelce založené podle etnicity, vzniká základ pro společné projevy této etnicity, které odlišují příslušníky této skupiny od „jiných“. Tím pádem vědomí společného původu a sounáležitosti je prožíváno intenzivněji⁸⁷.

Jak už bylo řečeno, být součástí etnické skupiny znamená žít podle norem této skupiny. Kromě toho jednatelci, kteří se identifikují s etnickou skupinou často cítí zodpovědnost za prosperitu a dobré jméno své skupiny. Pocit viny či lítosti v případě zanedbání dobrého jména celé skupiny je normální reakcí jednotlivých představitelů této skupiny⁸⁸. Každá sociální skupina usiluje o zachování důstojnosti, respektu a prestiže. Co se týče příslušníků etnické skupiny, tak

⁸⁵ Romanucci-Ross, Lola, De Vos, George A.: *Ethnic identity... c.d.*, s. 19-24.

⁸⁶ Tamtéž, s. 16-17.

⁸⁷ Alba, Richard D.: *Ethnic identity... c.d.*, s. 164.

⁸⁸ Romanucci-Ross, Lola, De Vos, George A.: *Ethnic identity... c.d.*, s. 371-375.

jsou nejvíc citliví v otázkách udržení public-image, nejenom protože se tato image vztahuje i na ně, ale spíš protože etnické identity se skoro nelze zbavit.

Když je jedinec součástí nějaké etnické skupiny a prožívá svou etnickou identitu, můžeme říci, že má etnické vědomí – psychologický stav obsahující dvě složky:

- Kognitivní složka etnického vědomí je souhrnem znalostí a názorů jednotlivců na původ, odlišnost, historické osudy a jiné atributy týkající se vlastního etnika. Kognitivní obsah může být do určité míry dán školní výukou a jinými formálními zdroji(media);
- Emocionální složka etnického vědomí to jsou subjektivní stavy prožívání, cítění vážící se k vlastní etnické identitě, např. pocit starosti, lítosti či smutku v případě diskriminace vlastního etnika, nebo naopak pocity radosti, hrdosti v případě úspěchů vlastního etnika⁸⁹.

Emocionální složka etnického vědomí je v některých sociálních situacích silně dominantní a překrývá racionální složku etnického vědomí. Právě emocionální složka etnického vědomí odpovídá za pocit starosti o zachování dobrého jména skupiny.

⁸⁹ Průcha, Jan: Interkulturní psychologie... c.d., s. 53

5. Metodologie.

Na začátku je třeba krátce vymežit můj postoj k vybrané problematice, aby si čtenář dobře uvědomoval, z jakého úhlu pohledu nahlížím na dané téma. Jsem Kazaška, původem z Almaty, sedmnáct let jsem žila v Kazachstánu a miluji svou zemi a svůj národ. Dnes už téměř pět let bydlím a studuji v Praze, která je mým druhým domovem. Během těchto pěti let jsem vždycky vnímala svou etnickou příslušnost, protože tady jsem cizinka, jsem jiná a pro mě je všechno jiné a cizí. Od té doby co jsem v Čechách, je etnicita hlavním a rozhodujícím faktorem mojí identity a já si to uvědomuji. V žádném případě neočekávám, že moji respondenti uvažují podobně. Jako představitel svého národa, své země a skupiny, ke které patřím tady v Praze, mám velmi citlivý postoj ke své práci, s čímž především souvisí to, že jsem se ji snažila vypracovat co nejlépe

5.1. Výzkumná strategie.

Při řešení vytyčeného úkolu jsem se opírala o kvalitativní výzkum.

Kvalitativní výzkum - jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur, nebo jiných způsobů kvantifikace⁹⁰. Podle Strausse a Corbinové se kvalitativní výzkum týká především života lidí, příběhu, chování, chodu organizace anebo vzájemných vztahů⁹¹. Cílem takového výzkumu je pochopit podstatu jevů, které sledujeme a pokud možno rozebrat veškeré události, které se vyskytují ve vybrané skupině, a interpretovat je. Kvalitativní metody výzkumu se používají ke hloubkovému porozumění zkoumaného problému a poskytují velmi podrobné informace.

Rozhodla jsem pro tento způsob výzkumu, protože:

- Zkoumala jsem skupinu kazašských studentů v Praze a pozorovala jsem jevy objevující se ve skupině a také to, jak jednotliví představitelé této skupiny prezentují sebe samu. Kvalitativní výzkum, sleduje proměnné jak vztahující se k jedinci: jeho individuální zkušenosti, názory, prožitky, tak i proměnné vztahující se ke skupině: kultura, subkultura, interakce, komunikace, jednání, tj. sleduje obvykle banální nebo normální situace

⁹⁰ Strauss, Anselm, Corbinová, Juliet: Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. 1. vyd., Boskovice: Albert, 1999, s. 10.

⁹¹ Tamtéž, s.10-11.

reflektující každodennost jedinců⁹². Kvalitativní výzkum rozkrývá a reprezentuje to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu⁹³.

- Kvalitativní výzkum umožňuje hluboce nahlédnout na jevy, probíhající ve skupině.
- Jako představitelka zkoumané skupiny, jsem měla velký prostor pro zkoumání těchto jevů v přirozeném kontextu, což mi dovolilo získat komplexní obraz zkoumaných jevů.
- Kvalitativní výzkum je více otevřený, tj. sledovaný problém nemusí být ohraničen (vyjasňujeme jej během výzkumu).

Dále jsem do jisté míry použila své předchozí znalosti, pozorování a zkušenosti. Nicméně neočekávala jsem, že zkušenosti představitelů zkoumané skupiny se budou podobat mým zkušenostem⁹⁴. Usilovala jsem o to, aby moje personální očekávání a city neovlivnily výsledky výzkumu.

5.2. Techniky sběru dat.

Abych správně určila, jaké techniky sběru dat budou pro práci nejvhodnější, zhodnotila jsem, jaká data budu pro svůj výzkum potřebovat. Pro provedení dané analýzy jsem potřebovala názory, postoje a myšlenky představitelů zkoumané skupiny, tj. data, která lze získat pomocí individuálního přístupu. Z tohoto důvodu jsem se přiklonila k verbálním technikám, které jsou založeny na verbální interakci „výzkumník-informátor“, tj. rozhovor.

Rozhovor se používá, když chceme zjistit postoje, hodnoty a subjektivní porozumění realitě informátora, když se chceme dozvědět informace, které nelze získat jinde⁹⁵. Rozhovor je nejvhodnější technikou sběru dat pro výzkum, který jsem provedla.

Ze všech možných typů rozhovoru (strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, polostrukturovaný, nestrukturovaný, neformální, atd.) jsem upřednostnila polostrukturované interview, popřípadě rozhovoru s návodem. Specifika této techniky spočívají v tom, že výzkumník si připravuje širší otázky a tím dává velký prostor pro odpovědi informátora⁹⁶.

Samotný návod k rozhovoru představuje seznam tematických okruhů, které je nutné probrat během interview. Ve svém návodu jsem měla základní témata, kterých jsem se musela

⁹² Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. aktual. vyd., Praha: Portál, 2008, s. 50-63.

⁹³ Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, s.17.

⁹⁴ Strauss, Anselm, Corbinová, Juliet: Základy kvalitativního výzkumu... c.d., s. 28.

⁹⁵ Elektronický kurz: Úvod do společenskovedních metod. www.moodle.fhs.cuni.cz 01.03.2010.

⁹⁶ Tamtéž.

držet během rozhovorů a obecné otázky. Tematické okruhy jsou specifickým rámcem, ve kterém mohli informátoři vysvětlit svoje postoje⁹⁷.

Výhodou takové techniky je to, že rozhovor s návodem pomáhá udržet obecné zaměření, ale dovoluje informátorovi zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.⁹⁸ Během takového interview může výzkumník odhalit nová zajímavá témata, ze kterých mohou vyplývat nové výzkumné otázky, ujasňovat nejasné odpovědi, což zaručuje vysokou validitu⁹⁹. Výzkumník může improvizovat a okamžitě reagovat na konkrétní situaci.

5.3. Výběr vzorku.

Řekneme-li vzorek, máme na mysli sociální subjekt: osoba nebo sociální skupina. Vybírat vzorek pro svůj výzkum jsem se rozhodla podle metody účelového výběru – volba informačně bohatých případů pro hlubší studium, kde počet a výběr případů závisí na účelu studie¹⁰⁰. Účelový výběr se používá pro analýzu vymezeného sociálního jevu ve vymezené sociální skupině. Důležitou vlastností při výběru vzorku není to, aby reprezentoval určitou populaci, ale určitý problém. Výzkumník musí konstruovat vzorek teoreticky – záměrně s ohledem na problém práce, aby se výběr případů odvozoval od toho, jak je definován výzkumný problém a výzkumné otázky, nikoliv náhodně¹⁰¹. Taková metoda výběru vzorku je někdy nazývána apriorní determinace vzorku, když záměr práce předem determinuje konstrukci vzorku¹⁰².

Konstruovala jsem vzorek s ohledem na:

- výzkumný problém: identita a její reflexe u kazašských studentů v Praze;
- cíl této práce: zda skupina kazašských studentů přes svou vnitřní diferencovanost vytváří jednotnou identitu, přičemž se opírá o svou příslušnost ke kazašskému národu, nebo zdali mají kazašští studenti sklon utvářet svoji identitu spíše v závislosti na svých osobních charakteristikách.

Řečeno jinak, vybírala jsem informátory tak, aby odpovídali požadavkům vymezené skupiny (aby se hlásili ke kazašské národnosti a studovali na pražských vysokých školách) a zároveň aby měli rozdílné rodinné zázemí, ekonomické postavení, věk a pocházeli z různých částí Kazachstánu. Výzkumný vzorek je podle některých kritérií homogenní a podle jiných heterogenní.

⁹⁷ Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum... c.d., s. 171.

⁹⁸ Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum... c.d., s. 174-175.

⁹⁹ Elektronický kurz: Úvod do společenskovedních metod. www.moodle.fhs.cuni.cz 01.03.2010.

¹⁰⁰ Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum... c.d., s.154.

¹⁰¹ Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum... c.d., s.72-73.

¹⁰² Tamtéž s. 74.

Všechny rozhovory probíhaly v terénu, doma u mých informátorů. Rozhodla jsem se tak, aby se informátoři během interview cítili co nejvíc svobodně a komfortně.

5.3.1. Jednotliví informátoři.

1. Informátorka A., žena, 22 let. Pochází z Atyrau (Západní část) a v ČR žije necelých pět let. Studuje ekonomii na Fakultě sociálních věd UK. Kazašsky umí výborně. Finanční podporu dostává od rodičů.
2. Informátor B., muž, 24 let. Původem z Karagandy (Střední Kazachstán), poté se přestěhoval do Astany (Sever, hlavní město). V Praze je nyní dva roky. Studuje v angličtině na Karlově Univerzitě. Kazašsky umí výborně. Stipendista.
3. Informátorka C., žena, 22 let. Do České republiky přijela v roce 2007, po skončení jazykových kurzů byla přijata na Vysokou školu hotelovou. Pochází z Aqtobe (Západní Kazachstán). Kazašsky jazyk umí docela dobře. Finanční podporu dostává od rodičů.
4. Informátorka D., žena, 23 let. Je z Almaty (Jižní Kazachstán). Žije v Praze již šest let. Studuje na Fakultě humanitních studií Karlovy univerzity. Finanční podporu dostává od rodičů, ale také si vydělává sama, pracuje jako brigádník. Kazašsky umí dobře.
5. Informátor E., muž, 24 let. Pochází z Astany. Přijel do České republiky před pěti lety. Je studentem ČVUT. Kazašsky umí výborně. Stipendista.
6. Informátorka F., žena, 22 let. Pochází z východní částí Kazachstánu, z Oskemenu. V Praze žije a studuje necelých šest let. Studentka UNYP. Kazašsky umí průměrně. Finančně jí podporují rodiče.
7. Informátor G., muž, 22 let. V České republice žije rok a půl. Je z Almaty. V daném okamžiku studuje na VŠE. Kazašsky umí výborně. Financují ho rodiče.
8. Informátorka H., žena, 26 let. Původem z Almaty, před pobytem v ČR žila několik let v Astaně. V Praze je nyní dva roky a studuje demografii na Karlově Univerzitě. Kazašsky umí dobře. Stipendistka.
9. Informátor I., muž, 23 let. Pochází z Akmolinské oblasti (Severní Kazachstán). V Praze bydlí po dobu tří let. Studuje na Karlově Univerzitě. Kazašsky umí výborně. Stipendista.
10. Informátor J., muž, 18 let. V Praze žije dva roky. Původem je z Aqtobe (Západní Kazachstán). Studuje na univerzitě TIFFIN. Kazašsky umí dobře. Financují ho rodiče.

5.4. Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat.

V rámci kvalitativního výzkumu analýza prostupuje celý výzkumný projekt: data analyzujeme od prvního dne výzkumu, tj. sběr dat probíhá současně s analýzou. V kvalitativním výzkumu analýza spočívá v rozdělení celku na jeho komponenty a zkoumání, jak tyto komponenty fungují jako relativně samostatné prvky a jaké jsou mezi nimi vztahy¹⁰³. Jinými slovy analyzovat znamená rozbít data do jednotlivých fragmentů, seřadit je do určitých struktur a poté na základě nalezených spojení rozebírat, co daná data znamenají a vyvozovat z nich závěry.

Ve své práci jsem použila metodu otevřeného kódování - analytický proces, jímž jsou pojmy identifikovány a rozvíjeny, podle jejich vlastností. Aby bylo možné provést takové kódování, bylo třeba přepsat celé rozhovory, protože data v této metodě musí být vizualizovaná. Když má před sebou výzkumník rozhovor v podobě textu, je možné data zvýrazňovat, kódovat, komentovat analytickými či jinými poznámkami, hledat, kde se jednotlivé úryvky doplňují, a vytvářet sítě vztahů, podle kterých potom bude výzkumník interpretovat data a odpovídat na výzkumné otázky¹⁰⁴.

Základní analytické postupy při otevřeném kódování jsou: kladení otázek o údajích a zjišťování podobností a rozdílů porovnáváním jednotlivých případů, událostí a jiných výskytů zkoumaného jevu mezi sebou¹⁰⁵. Tyto události a případy jsou nazývány kódy – označení pro jednotky textu. Konceptualizace jednotek je prvním krokem analýzy, jakmile každé takové jednotce přidělíme kód a uděláme seznam kódů je možné začít s kategorizací - proces seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu. Tyto kategorie je opět třeba pojmenovat a dále všechny identifikované jevy seskupovat kolem nich, tím se snižuje počet objektů, se kterými budu pracovat¹⁰⁶.

Metoda otevřeného kódování je velmi časově náročná, protože se musí nejprve přepsat všechny rozhovory. Ale velkou výhodou takové analýzy je, že tato metoda dává dobrý přehled dat a usnadňuje práci s nimi, odhaluje v datech určitá témata, umožňuje rychle nalézání vzorců a pravidelností mezi případy.

5.5. Hodnocení kvality výzkumu.

¹⁰³ Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum... c.d., s.35.

¹⁰⁴ Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum... c.d., s. 181.

¹⁰⁵ Strauss, Anselm, Corbinová, Juliet: Základy kvalitativního výzkumu... c.d., s. 52.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 45-47.

Když hodnotíme kvalitativní výzkum, máme na mysli především pravdivost a platnost výzkumu a celého výzkumného projektu¹⁰⁷. Ve svém výzkumu jsem prováděla interview se specifickou skupinou kazašských studentů v Praze. Vysoká validita výzkumu byla zaručená tím, že jsem se soustředila na takovou nepočetnou skupinu, což umožnilo zjistit více informací, použitelných pro téma mého výzkumu.

Neméně důležitým kromě počtu informátorů je také pečlivý výběr účastníků výzkumu a přímé citace. Citace výroků účastníků výzkumu slouží k tomu, abychom ukázali specifický jazyk, výjimečný případ nebo překvapivé tvrzení¹⁰⁸. Přímé citace napomáhají udržovat autentičnost výkladu a lépe znázorňovat postoj informátorů k problému. Avšak v mém výzkumu rozhovory probíhali v ruštině a musela jsem je překládat do češtiny. Snažila jsem se co nejvíce zachovat původní zabarvení a stylistiku citací.

V kvalitativním výzkumu vždy platí, že míra důvěry a otevřenosti zkoumaných aktérů vůči výzkumníkovi velmi silně ovlivňuje kvalitu získaných dat¹⁰⁹. Nosková podtrhuje důležitou roli přátelské atmosféry, která při rozhovoru panuje a může nastolit větší důvěru mezi informátorem a tazatelem¹¹⁰. Výzkum jsem prováděla ve skupině, do které patřím a rozhovory jsem realizovala se známými a s kamarády, což do jisté míry zvýšilo kvalitu výzkumu.

Nakonec musím podtrhnout, že závěry plynoucí z mého výzkumu, mapují pouze zkoumanou skupinu a nelze je aplikovat na všechny představitele kazašského národa, ani na všechny kazašské studenty žijící v Praze.

5.6. Etické otázky výzkumu.

Etika je součástí každé vědecké a výzkumné práce. Být etický znamená především zvažovat důsledky svého výzkumu, svých závěrů a obecně řečeno neublížit a neškodit.

Jedním z nejdůležitějších faktorů při výzkumu je anonymita účastníků. V ideálním případě identita účastníků není výzkumníkovi známa¹¹¹. Ale to by v případě mého výzkumu nešlo, proto jsem musela zajistit, aby identita informátorů nebyla odhalena nikomu dalšímu. Z tohoto důvodu jsou pro označení informátorů použita písmena.

Držet si etiky je nutné před i během rozhovoru. Než se rozhovor uskutečnil, musela jsem každému jednotlivci zajistit anonymitu, vysvětlit cíl svojí práce a hlavní otázky, tak aby byli seznámeni s povahou výzkumu a dobře chápali důsledky své účasti. Potom jsem požádala své

¹⁰⁷ Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum... c.d., s. 31.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 35.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 76.

¹¹⁰ Nosková, J.: Tazatel, dotazovaný – dočasní přátelé. Biograf 35, 2004, 8.

¹¹¹ Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum... c.d., s. 155.

informátory o informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon a použití veškerých dat získaných během rozhovoru ve své práci. Podle etiky se informátor zúčastní studie, pouze pokud s tím souhlasí¹¹². Vysvětlila jsem každému jednotlivci, že má možnost odmítnutí, což znamená, že může kdykoli ukončit svou účast v projektu. Je samozřejmostí, že výzkum nesmí ohrozit účastníkovu tělesné nebo psychické zdraví¹¹³.

Rovněž bylo třeba zaručit důvěryhodnost a pravdivost výzkumu: dávala jsem pozor na to, jakým způsobem budu vypovídat o zkoumané skupině, abych neupravila data a abych nehodnotila odpovědi svých informátorů podle svých vlastních představ a očekávání.

Na závěr jsem se držela publikační etiky, což znamená vždycky odkazovat na zdroje a nevymýšlet neexistující data.

¹¹² Tamtéž s. 156.

¹¹³ Tamtéž s. 157.

6. Analýza.

Abych odpověděla na základní otázky výzkumu, analyzovala jsem jednotlivé tematické okruhy: jak sebe a svůj národ informátoři vidí, jaký je jejich vztah k většinové společnosti, jestli jsou si vědomi, že jsou představitelé kazašského národa a jestli v situaci života v ČR zintenzívněla jejich etnická identifikace.

6.1. Kdo jsem?

„Kdo jsem“ - tato otázka na první pohled zní velice obyčejně a zdá se, že není těžké na ni odpovědět. Avšak často se stává, že člověk ačkoliv si dobře představuje kým je, nemůže to rychle a jednoznačně vyjádřit. Na tuto otázku se odpovídá v kontextu nějaké společnosti, protože člověk je někým vždycky v relaci k někomu jinému. Kromě toho se odpověď na tuto otázku může lišit podle toho, v jaké situaci a v daném okamžiku člověk je. Odpověď na tuto otázku je vlastně tím, jak jednotlivec chápe sebe sama, tj. je zobrazením jeho identity.

Když jsem se ptala svých informátorů na to kdo jsou, většině z nich trvalo nějaký čas, předtím než odpověděli. Někteří z nich otázku nechápali a musela jsem jim vysvětlit, že chci zjistit to, v jaké rovině vidí sebe sama a jaký je jejich obraz.

U drtivé většiny informátorů se odpovědi shodovaly obsahově. Téměř všichni odpověděli, že jsou studenti, Kazaši, lidé, muž či žena, svá přání a očekávání do budoucna atd. Důležitým bylo právě pořadí, ve kterém vyjmenovali dílčí body své identity, protože pokud je pro člověka nejhlavnějším bodem sebereflexe etnická identita, tak je pravděpodobné, že to řekne nejprve. Například informátorka H. zmínila svou národní identitu jako první a během celého rozhovoru se opírala o svou národní příslušnost a argumentovala tím, že tato identita je u ní nejdůležitějším článkem jednotlivých identit.

„Cítím se jako Kazaška. Jestli se mě někdo na ulici zeptá: „Kdo jste?“ první věc co mě napadne je to, že jsem Kazaška...kromě toho jsem žena, matka a manželka.“ (Informátorka H.)

Tento příklad znázorňuje, že kromě obecně platných identit, se u jednotlivců objevují i i personální identity, jako například matka a manželka. Někdy se informátoři v souvislosti s chápáním sebe sama zmiňovali o svém budoucím povolání nebo o svých současných zájmech. Avšak národní identita spolu se studentskou identitou vždycky stály na prvním místě. Konkrétně,

ohledně příslušnosti ke kazašskému národu, informátor J. objasnil proč je pro něj tak důležitá, i když ne na prvním místě, národní identita.

„Kdo jsem? To je dobrá otázka, jsem muž, syn svých rodičů, syn své vlasti, člověk, který se snaží v životě dosáhnout všeho. Právě teď jsem student a bydlím v Praze. Pro mě je velice důležité to co je mě dáno, myslím to že jsem (jméno a příjmení), že jsem se narodil ve své rodině, že jsem představitel rodiny (příjmení) no a určitě to, že jsem Kazach. Takové věci jsou člověku dány jednou provždy a já jsem hrdý na to, kdo jsem. Například všechno co už v životě mám mi dali moji rodiče a moje země: vzduch Kazachstánu, voda, příroda je to prostě prostředí, atmosféra, která mě udělalo takovým jakým dnes jsem. Jsem vděčný své vlasti za všechno...Ale nejsem nějaký nacionalista, jenom mám rád svůj národ a svou vlast. To je ta strana mého „Já“, kterou jsem zdědil od rodičů (to, že jsem Kazach) a existuje ještě i jiná stránka: to kým můžu být v budoucnu, co můžu udělat abych byl lepší...“
(Informátor J.)

Naopak Informátor G. uvedl svou kazašskou identitu s důrazem na prvním místě.

„Pokud řeknu spontánně, to co mě napadne, tak jsem Kazach, jsem syn svého otce, jsem muž v plném smyslu tohoto slova, jsem láska. Jsem chvíli v Praze a studuji v prvním ročníku, dále chci přivést s sebou do Kazachstánu svůj kapitál v podobě kvalitního vzdělání. Jak jsem řekl, že jsem muž, myslím si, že jsem spíš kazašský muž, anebo chci takovým doopravdy být. To že jsem Kazach to je jasný, mám v sobě kazašskou krev, ale toho není dost. Podle mě byt Kazachem znamená byt důstojným člověkem a tím se snažím být.“
(Informátor G.)

Oba tyto příklady nasvědčují tomu, že tito informátoři chápou svou příslušnost ke svému etniku jako cosi samozřejmého a daného apriori. Právě kvůli tomu, že národnost je člověku dána od narození, často se stává, že si jednotlivci neuvědomí příslušnost k nějakému národu na prvním místě, ale to neznamená, že by pro ně nebyla důležitá. Naopak má velký význam.

„Popravdě řečeno někdy jsem ještě neuvažovala o tom kdo jsem, a první co mě napadlo je to, že jsem studentka. No já vím proč, protože teď musím

dělat hodně věcí do školy a každý den, každou hodinu a minutu mám v hlavě jenom školu. Avšak pokud se podívám hlouběji do své podstaty, chápu, že je ve mně hodně „kazašskosti“. Určitě jsem si vědoma toho, že jsem Kazaška. Jsem si toho vědomá pořád a možná právě proto, to považuji za samozřejmost. Nějakou dobu mi to trvalo než jsem si to uvědomila. Víš, prostě my, Kazaši žijeme každý den podle nějakých, nevím, vlastních tradic, jestli se to dá tak říct. A je to prostě v nás i když to nedovedeme rychle pochopit. Já jsem studentka, Kazaška, mladá žena, která má velkou budoucnost... alespoň doufám že to tak bude.“ (Informátorka F.)

Obecně mají jednotlivci velice jasnou představu o tom, kdo jsou a můžou to snadno vyjádřit, popsat na čem se buduje jejich identita, dobře znají na jakých rysech sebeidentifikace jim zaleží nejvíc. Ale většině informátorů to trvalo nějakou dobu, než odpověděli. V jednotlivých případech byli informátoři překvapeni tím, jak odpovídali.

„Připadá mě to divné, že jsem nejdříve řekla to že jsem studentka a ne to, že jsem Kazaška. Protože jsem tady v Praze zvyklá, že když se mě někdo zeptá kdo jsem, tak předpokládám, že chce vědět odkud jsem. Proto mám vždycky připravenou odpověď: „Jsem z Kazachstánu“, anebo „Jsem Kazaška“ ...možná jsem se až moc ponořila do atmosféry studia a už nevnímám nic kolem sebe...“ (Informátorka C.)

Tady lze posoudit, že důležitost etnické a studentské identity se u informátorky mění v závislosti na situaci. Podle uvedeného výroku je vidět, že informátorka obvykle na otázku o tom kým je, odpovídá, že je Kazaškou. Avšak v situaci našeho rozhovoru řekla nejdříve, že je studentkou, možná protože v tomto okamžiku myslela jenom na školní záležitosti. Víme, že identita je nejenom situační, ale je zároveň relační, tj. vzniká v porovnání s „jiným“. Takže druhá možnost proč tak odpověděla je to, že mluvila s představitelkou stejného etnika jako ona sama a byla nakonec překvapená tím, co řekla.

Bez výjimky všichni informátoři¹¹⁴ vidí sebe sama v pozici mladých lidí studujících na vysokých školách. Doba vysokoškolského studia je poměrně omezená, může trvat od třech do deseti let a lze říci, že taková identita u mých informátorů je situační, tj. cítí se jako studenti právě protože v tomto okamžiku se nacházejí v takovém stavu. Studentská identita je situační a

¹¹⁴ Informátorka H. o sobě jako o studentce mluvila jen při otázce: „Kdo jste?“, dále během rozhovoru o sobě několikrát mluvila, jako o představitelce skupiny kazašských studentů.

časově omezená, vůbec lze říci, že „být studentem“ je přechodným stavem mezi dětstvím a dospělostí. Většina informátorů si vědoma toho, že po skončení studia musejí vstoupit do dospělého života, a právě proto si postavení studenta jednotliví představitelé zkoumané skupiny váží a poměrně intenzivně tento stav prožívají.

„To je prostě období života a já si toho užívám, prostě nevím jaký bude můj život po skončení studia, ale jsem si jistý, že nebude tak bezstarostný.“
(Informátor B.)

„...už nejsem dítě jako na střední škole ale taky nejsem ještě dospělá a nemusím se starat o všechno sama. Jsem studentka a to se mi líbí, myslím si že jde o nějakou přechodnou dobu v mém životě, kdy život ještě nenabyl nějakého šíleného rytmu.“ (Informátorka C.)

Jiným důvodem proč kazašští studenti intenzivně prožívají svou studentskou identitu je právě to, že velmi hodně času tráví studiem. Pokud se například nějaký jednatel bude dlouhou dobu věnovat sportu, po nějaké době začne vnímat sebe sám jako sportovce. Aktivita, kterých se zúčastní jednatel, ovlivňují jeho sebereflexi, protože se začíná dívat na sebe jako na příslušníka nějaké skupiny. V tomto případě si informátoři uvědomují svou příslušnost ke skupině studentů pražských vysokých škol.

„...blíží se konec semestru, snažím se dělat co nejvíc věcí do školy. Nemám moc času ani sil na nějaký aktivní odpočinek....“ (Informátor E.)

„Já jsem studentem Karlovy Univerzity, v daném okamžiku se snažím ukončit magisterské studium... Cílem do budoucna je úspěšně dokončit studium....“ (Informátor I.)

Z odpovědí mých informátorů je vidět, že studentská identita pro ně hraje velkou roli, v tom smyslu, že identifikují sebe sama jako studenty. První příčinou je pocit blížícího se konce vysokoškolského života a začátku života pracovního, rodinného, dospělého. Druhou příčinou je to, že někteří informátoři tráví tak moc času učením, že být studentem pro ně je absolutní realitou a každodenními činnostmi, které musejí vykonávat. Být studentem je situace, ve které se ocitli představitelé zkoumané skupiny a většina z nich si je dobře vědomá krátkodobosti tohoto stavu.

Co se týká identity, všichni představitelé zkoumané skupiny zmiňují na prvním místě buď svou etnickou identitu anebo identitu studentskou, z čeho lze udělat závěr, že ze všech možných sociálních skupin se identifikují především se skupinou kazašských studentů v Praze. Tato skupina je specifická v tom smyslu, že kvůli svému dočasnému postavení studentů v zahraničí se informátoři výrazně liší od svých krajanů, kteří studují na vysoké škole v Kazachstánu, a kvůli své národnosti od studentů, patřících do většinové společnosti.

6.2. Vztah k většinové společnosti a budoucí plány.

Skupinu kazašských studentů v Praze tvoří mladí lidé pocházející z různých částí Kazachstánu. Předmětem zájmu je tady to, jaké rysy národní mentality a specifické charakteristiky považují představitelé zkoumané skupiny za společné pro celou tuto skupinu. Taky bude třeba se podívat, v jakých rovinách se postoje informátorů liší.

Jednotliví představitelé skupiny oslovených kazašských studentů žijí v ČR víc než rok. Zkoumaná skupina je vzorkem studentů, kteří už se více či méně přizpůsobili místnímu životu a mají v různé míře intenzivní kontakty s představiteli většinové společnosti. Liší se nejenom podle intenzity komunikace s původním obyvatelstvem, ale i podle postojů, jak k Čechům samotným tak i k životu v České republice.

Postoj k Čechům u kazašských studentů je velice rozdílný a podle odpovědí jsem zjistila, že nejpozitivnější postoj mají ti studenti, kteří s Čechy nějakým způsobem komunikují, mají k nim přátelské vztahy. Například Informátor E. se od počátku svého pobytu v ČR přátelí s Čechy.

„Jako Kazach jsem velice přizpůsobivý a když jsem přijel do ČR, chtěl jsem se dozvědět víc o lidech, kteří žijí v tomto státu, jací jsou. Snažil jsem si hledat známé mezi Čechy a myslím, že právě protože jsem sám byl iniciátorem komunikace s původním obyvatelstvem viděl jsem jenom pozitivní stránky národa. (jméno) je můj dobrý kamarád, byl jsem u něho doma o Vánocích, velmi se mi líbila jeho rodina, on je slušný, chytrý a dobrý kluk. Myslím si, že vůbec nezáleží na národnosti, důležité je to, jaký člověk je ať už je Čech, Kazach anebo někdo jiný. Já se přátelím s každým, o kom si myslím, že je dobrým člověkem. Co se týče Čechů obecně, mezi nimi jsou dobří i špatní lidé jako v každé národnosti.“ (Informátor E.)

Další informátoři¹¹⁵, kteří komunikují s představiteli místního obyvatelstva (nejčastěji ve škole) měli také poměrně pozitivní postoj k Čechům. Svůj postoj vysvětlují jednak tím, že se nacházejí v České republice a musejí respektovat hostitelskou společnost a dále, tím, že jsou spokojeni s národem celkově.

„...lidé jsou dobří... dobrých lidí jsem potkala mnohem víc než špatných.“ (Informátorka D.)

Avšak někdy během rozhovoru po otázce: „Jak se vám líbí představitelé většinové společnosti?“ následovalo mlčení a často se stávalo to, že místo odpovědi na otázku o představitelích hostitelského etnika, začínali jednotliví informátoři mluvit o tom, jak se jednotlivcům v Praze líbí. Určitě tady nešlo o nepochopení otázky, protože je pro kazašské studenty docela obvyklou, ale spíš o to, že tito jednotliví respondenti nechtěli říkat něco negativního, popřípadě neměli žádnou pozitivní zkušenost.

Obecně lze soudit, že někteří informátoři mají pozitivní postoj k Čechům. Většina má spíš neutrální vztah k představitelům většinové společnosti a neusiluje o navázání kontaktů s Čechy. Informátoři svůj nezáměr o komunikaci s Čechy vysvětlovali buď jazykovou bariérou či dostatkem komunikace uvnitř své skupiny. V některých případech se informátoři zdrželi odpovědí. Postoj k Čechům se lišil u jednotlivých informátorů spíš podle jejich personálních charakteristik, v tom smyslu, že někdo je více otevřený komunikaci s jinými národy a někdo naopak preferuje mít kontakty jenom s představiteli vlastního etnika. Intenzita komunikace mimo vlastní skupinu závisí také na úrovni znalosti češtiny, což je rovněž osobním rysem každého jednotlivce.

Postoj k životu v ČR je u všech bez výjimky kladný, ale liší se u jednotlivých informátorů, ve smyslu, že někteří z nich uvažují o tom, zda by zde ještě chtěli nějakou dobu zůstat. Informátorka H. a informátor E. jsou nejstaršími představiteli zkoumané skupiny a oba jsou stipendisty. Jako dospělí a nezávislí lidé hodně zvažují své možnosti do budoucna a zdůrazňují, že vidí víc perspektiv v České republice, respektive v Evropě.

„V Evropě je život lepší, co se týká finanční stránky života.“ (Informátor E.)

„Chtěla bych ještě nějakou dobu zůstat v Evropě, proč ne, když mám takovou možnost... Je tady možné vydělávat velké peníze.“ (Informátorka H.)

¹¹⁵ Informátoři D. a J.

Oba tito informátoři jsou stipendisty programu „Bolašak“, a to znamená, že se musejí vrátit do Kazachstánu a pracovat tam po dobu minimálně pěti let. Ale podle jejich odpovědí bylo vidět, že opravdu uvažují o tom, že by nějaký čas v ČR anebo v jiném evropském státě pracovali. Po skončení rozhovoru mi informátorka H. vysvětlila, že je možné pracovat v pobočkách mezinárodních kazašských podniků¹¹⁶ všude ve světě. Důvodem proč chtějí zůstat, jsou právě vyšší mzdy a větší pravděpodobnost kariérního růstu.

Jiní považují svůj pobyt v Praze jenom za přechodnou fázi. Jejich studium zabezpečují rodiče a po návratu domů jim zabezpečí i dobře placenou práci, což je určitě dobrým důvodem, proč se vrátit zpátky do Kazachstánu.

„Musím jenom dobře ukončit studium a už vím, že na mě čeká práce doma. To je otcův byznys, budu mu pomáhat...Mám velmi rád Prahu, ale doma je to lepší.“ (Informátor J.)

Takoví finančně silnější jednotlivci se více přiklánějí k tomu, aby se vrátili do Kazachstánu, za prvé protože doma mají velkou podporu a za druhé, protože se vždycky mohou do zahraničí vrátit. Informátorka A. v této souvislosti uvádí:

„Ještě jsem se nerozhodla jestli zůstanu v Praze nebo ne. Bratr mi řekl, že pokud se vrátím, tak můžu pracovat ve firmě, kde pracuje on. To je dobrá práce, avšak si myslím, že chci ještě trochu zůstat dítětem a ne vydělávat si sama. Prostě zatím nevím. Stejně pokud se vrátím do Kazachstánu, můžu se kdykoliv rozhodnout odletět pryč a do Evropy se vrátit. To není vůbec problém.“ (Informátorka A.)

Informátor I. vůbec nepřemýšlí o tom, zda zůstat v ČR anebo se přestěhovat do jiného evropského státu, neboť si myslí, že v Kazachstánu se může více realizovat.

„Jsem z vesnice, a i přestěhovat se do Astany bylo pro mě ze začátku trošku šokující... Doma je to lepší, tam mi je všechno blízké a to, že jsem Kazach je mi výhodou, tady je situace opačná¹¹⁷.“ (Informátor I.)

¹¹⁶ Například „KazMunajGaz EP“.

¹¹⁷ Informátor I. má na myslí to, že se v ČR jako cizinec nemůže realizovat, protože považují svůj asiatský vzhled za bariéru kariérnímu růstu.

Kromě toho informátor I. několikrát během našeho rozhovoru upozornil na to, že pro něho nebylo snadné přizpůsobit se životu v Praze a za důvod považoval právě to, že je z venkova, že není zvyklý na rychlé změny ve svém životě. Opačný postoj měl informátor B., který se narodil v jednom městě a poté několikrát měnil místo pobytu. Říkal, že má rád změny v životě a důvodem proč přijel do Česka bylo to, že chtěl změnit způsob svého života. Lze tedy soudit, že míra adaptace k novému prostředí se mění v závislosti na předchozích zkušenostech se stěhováním.

Ačkoliv jednotliví představitelé zkoumané skupiny vidí možnost zůstat v zahraničí ještě nějaký čas, skoro všichni informátoři se shodli na tom, že se nakonec chtějí vrátit domů kvůli rodině. Jako další důvody pro návrat do Kazachstánu uvedli jednotliví informátoři své patriotické city, anebo jiné personální záležitosti. Jako personálními záležitostmi chápu vztah jednotlivců k životu mimo domov, očekávání od budoucna, ambice a seberealizaci.

Dílčích rozdílů mezi jednotlivými představiteli zkoumané skupiny je bezpochyby hodně, pocházejí z různých měst, mají odlišné rodinné zázemí a jsou v různé míře finančně zabezpečeni. Z rozhovorů vyplynulo, že největší rozdíly panují v postoji informátorů vůči postoji k většinové společnosti a v rozhodnutí jestli se chtějí vrátit do rodné země. Míra komunikace a vztahů s představiteli hostitelského státu se liší u informátorů podle určitých personálních charakteristik, které jsou případně dané výchovou¹¹⁸ a také podle úrovně znalosti češtiny. Co se týče rozhodnutí jednotlivých informátorů o tom, mají-li zůstat v Evropě anebo ne, největší rozdíly jsou dány finanční zabezpečeností jednotlivců a v ojedinělých případech jejich regionálním původem.

6.3. Představitel Kazachstánu a kazašského národa ve většinové společnosti.

V listopadu v roce 2006 se ve všech největších světových kinech konala oficiální premiéra filmu „Borat“¹¹⁹. Komedialní film s reklamním sloganem: „Přijďte do Kazachstánu. Je to dobrý!“¹²⁰, se okamžitě stal tématem disputace po celém světě. Vláda Kazachstánu a Ruska zakázala promítání tohoto filmu na svém území a vystoupila s odsuzující řečí na adresu scénáristy, který byl zároveň hlavním aktérem filmu. Díky tomuto filmu o Kazachstánu poprvé uslyšelo mnoho lidí, většina chápala, že jde o parodii, fars. Ale někteří tento vtíp vzali vážně.

Od premiéry tohoto filmu uplynuly víc než čtyři roky, avšak s nepříjemnými otázkami se setkávají kazašští studenti všude v zahraničí i dodnes. Například jsem sama už kolikrát

¹¹⁸ Viz výš příklad Informátor J.

¹¹⁹ <http://www.imdb.com/title/tt0443453/> odkaz na popis filmu, dne 10.04.2010.

¹²⁰ „Come to Kazakhstan. It's nice!“.

vysvětlovala zájemcům, že to co je ve filmu, není pravda. Kazachstán je vyspělá země.

S takovou situací se setkal každý druhý Kazachstánek v zahraničí.

Kazaši, kteří se nacházejí v zahraničí, jsou velmi silně vystaveni tlaku, v tom smyslu, že představují celou národnost. Lze říci, že jsou obrazem Kazachstánu. Mým cílem v rámci výzkumu je zjistit, zdali jednotliví informátoři chápou, že jejich chování ovlivní obraz, který si o Kazaších obecně vytvoří příslušníci většinové společnosti. A za druhé, jestli cítí zodpovědnost nejenom za sebe, ale také za jiné představitele skupiny, ke které patří.

Informátoři během rozhovoru mluvili o tom, že když komunikují s Čechy anebo jinými obyvateli Prahy, často se baví o Kazachstánu. Je faktem, že lidé mají velice mlhavou představu o této zemi. Všichni představitelé zkoumané skupiny uvedli, že mají zkušenost se seznámením svých nekazašských známých, přátel, někdy i učitelů s Kazachstánem.

„Často se mě ptají, jaký je život v Kazachstánu. Asi už tak často, že skoro mám připravenou odpověď.. Řeknu, že je to rozvíjející se země, že máme hodně ropy, že lidé jsou dobří. Pokud mám možnost, snažím se ukázat nějaké fotky nebo videa o Kazachstánu, vždyť u nás je to tak krásný, že je lepší jednou ukázat než sedmkrát povídat.“ (Informátor E.)

„Na naši univerzitě se často konají lekce externích učitelů, kteří když přijdou do auly a uvidí, že většina skupiny je z Kazachstánu, začnou se ptát na naši zemi. Rád jim povím všechno co chtějí vědět... A opravdu nejsou to jenom učitelé, kdo se ptá, taky mám známé z programu Erasmus, kteří o Kazachstánu vědí to, co jsme jim říkali.“ (Informátor I.)

Jednotliví informátoři¹²¹ také upozornili na to, že jenom mluvit o tom, jak dobrá je jejich země a lidé, není dostatečné. Myslí si, že sami musejí jít příkladem a ukazovat se tak, aby v očích většinové společnosti, co nejlépe prezentovali Kazachstán.

„Jsem v České republice představitelem své země, svého národa, dokonce i své rodiny. Češi si udělají obrázek o Kazaších, i když se budou konkrétně bavit jen se mnou... Čím více pozitivně se budu ukazovat, tím více je šance že mínění o Kazaších bude pozitivní, a to se vyplatí... Chci aby o mém národu, o mé vlasti cizinci říkali jenom dobré věci.“ (Informátor J.)

¹²¹ Informátoři A., C., D., G., J.

„... vařili jsme doma s kamarádkami tradiční kazašské pokrmy a když všechno bylo připravené odnesli jsme pohoštění mojí sousedce, která je Češka. Až poté jsem si zjistila, že boursaki¹²² nebyly tak dobré, jak jsem to očekávala. Šla jsem za svou sousedkou a vysvětlila ji, že to jsem já, kdo špatně uvařil boursaki, že musejí být hodně lepší, a že to chutná to jinak. Víš co prostě, nechtěla jsem aby si myslela, že vaříme nechutné jídlo.“ (Informátorka C.)

Kromě toho všichni informátoři souhlasili s tím, že se vždycky snaží prezentovat svoji zemi pozitivně a z lepších stránek. Chválit Kazachstán Čechům považují informátoři za samozřejmost, ale někteří si přiznávají, že to co říkají, ne vždy odpovídá skutečnosti.

„Když například sedíme v kavárně s kamarádkami Kazaškami, nikoho nepřekvapí, pokud někdo začne říkat špatné věci o národních kazašských rysech. Často lze slyšet: „No, my Kazaši jsme leniví.“, ale jakmile mezi námi bude aspoň jeden cizinec, nikdo si nedovolí takhle mluvit.“ (Informátorka D.)

„V Kazachstánu jsou problémy, to je jasný, ale proč to říkat cizincům?“ (Informátor E.)

Všimla jsem si, že i v rámci rozhovoru se informátoři snažili udržovat takovou dobrou představu o zemi a národu. Velice pozoruhodným jevem je to, že když říkali něco negativního o Kazachstánu, za chvíli vymýšleli nějaké objasnění, proč tomu tak je. Například když informátor E. řekl, že jsou v Kazachstánu problémy, ihned dodal:

„Určitě budou problémy, je to velmi mláda země, neměli jsme ještě čas se rozvinout a stát se bohatými... To je otázka času a Kazachstán má všechny podmínky k rychlému ekonomickému růstu.“ (Informátor E.)

Za každou cenu se snaží jednotliví informátoři najít příčinu slabých stránek Kazachstánu. Například informátorka H. ospravedlňuje slabou ekonomiku Kazachstánu, tím, že země se nachází ve špatné poloze.

¹²² Boursaki – tradiční smažené pečivo kulatého tvaru (viz příloha fotografie č.1.).

„Pokud by se Kazachstán nacházel někde v Evropě, byl by už jednou z nejvyspělejších zemi ve světě...I když i na svém místě mezi všemi sousedními zemi je Kazachstán vpředu.“ (Informátorka H.)

Všichni informátoři se bez výjimky shodli na tom, že si dobře uvědomují svoje postavení představitelů národního etnika a občanů republiky Kazachstán a snaží se vytvářet u většinové společnosti jenom pozitivní obraz Kazachů a Kazachstánu. Jsou si dobře vědomi své odpovědnosti před státem a národem, jsou si vědomi toho, že představují celou společnost a na tom, jak se tady chovají, závisí postoj Čechů ke Kazachům vůbec.

Zodpovědnost za zachování dobrého jména celé skupiny je jednou ze složek etnické identity. Člověk může cítit zodpovědnost jak za sebe samého, tak i za ostatní představitele skupiny. V případě zkoumaného vzorku, se dá říci, že postoje mých informátorů se rozdělily na dva typy. První typ¹²³ se vyznačuje hlavně tím, že jednotlivci pociťují stud a lítost v případě nevhodného chování jejich krajanů v Praze a nějakým způsobem si uvědomují, že je to na nich spravít situaci, tj. zřejmě se cítí zodpovědní za představitele své skupiny.

„Když vidím, že v nočním klubu je nějaký Kazach agresivní a že se hádá s lidmi a je to vidět, že chce udělat problémy, já ho určitě zastavím, řeknu něco aby se uklidnil. Je to nepříjemné, že si o Kazaších všichni myslí, že jsme agresivní. Musíme s tím něco dělat.“ (Informátor G.)

Pravděpodobně příčinou takového pocitu zodpovědnosti za ostatní členy skupiny je identifikace sebe sama se svou skupinou, silný pocit sounáležitosti, v tom smyslu, že úspěch anebo fiasko jednoho z příslušníků skupiny je přenesen na všechny ostatní.

„Mě to opravdu štve, když se například nějaká Kazaška opije v klubu a chová se špatně. No potom s i někdo i o mě řekne: „Podívej se, to je Kazaška, ta má určitě ráda alkohol.“ To je jasné, že pro Čechy jsme všichni jak jeden.“ (Informátorka A.)

Druhý typ, respektive jeho představitelé také prožívají pocit studu, ale na rozdíl od prvního typu jsou přesvědčeni, že nemají nic společného s tím, co dělají ostatní. I když se jim nevhodné chování krajanů nelíbí, preferují držet se neutrálního postavení:

¹²³ Informátoři A., B., G., I., J.

„Vím, že někteří jednotlivci znehodnocují obraz Kazachů v Praze, ale co já s tím mám společného. Myslím si, že každý člověk má svojí hlavu.“

(Informátorka D.)

„I když se mi něco nelíbí, nemůžu s tím nic udělat, život je prostě takový.“ (Informátorka F.)

Neutrálního postavení se drží i informátor E, ale ne protože mu nezáleží na image kazašských studentů, ale spíš proto, že nechce být zodpovědný za činy a chování jiných lidí, neboť už s tím měl nepříjemné zkušenosti:

„Teď už ani nechodím do klubů s Kazachy... Proč? Prostě vím, že když začne rvačka, a ta určitě začne, budu muset nést odpovědnost za naše.

Opravdu za 5 let už toho mám toho dost.“ (Informátor E.)

Obecně lze říct, že všichni představitelé zkoumané skupiny jsou si vědomi své sounáležitosti s větší skupinou všech Kazachů v Praze. Rovněž chápou, že se nachází v cizí společnosti, v cizím prostředí, kde zastupují celé své etnikum a v tomto ohledu mají docela silný pocit zodpovědnosti. Rozdíl je jenom v tom, že někteří vidí smysl pouze v dobrém představení sebe sama jako příslušníka svého etnika a svého státu a jiní si myslí, že v utváření a zachování dobrého jména skupiny, nesou zodpovědnost i za své krajany. Rozlišné postoje závisí především na personálních charakteristikách jednotlivých osob.

6.4. Zintenzivnění identifikace v situaci migrace.

V teoretické části jsem uvedla, že libovolný styk s cizí kulturou, jako cestování a stěhování buď na krátkou či na dlouhou dobu může vést k zintenzivnění identifikace s vlastním etnikem anebo kulturou. V případě kazašských studentů v Praze jde o migraci na dlouhou dobu za účelem studia což znamená, že jednotlivci mají představu, že se vrátí do původní země. Adaptace u nich probíhá jenom v některých bodech. Každopádně po příjezdu do nové cizí země jsou vystaveni kulturnímu šoku. Kulturní šok je považován za příčinu zintenzivnění identifikace. Při prožívání kulturního šoku se obvykle lidé upínají ke všemu, čemu rozumějí, tj. k hodnotám své vlastní kultury. Předmětem zájmu je tedy to, jestli si kazašští studenti, kteří mají zkušenost s cizí kulturou, tedy zkoumaná skupina, prožívají zintenzivnění své etnické identifikace a jestli si to uvědomují.

Skupina, kterou zkoumám, je relativně uzavřená v tom smyslu, že komunikace většinou probíhá uvnitř skupiny. Vlastně takové omezení komunikace za hranicemi své společnosti nasvědčuje tomu, že se jednotlivci po prožití kulturního šoku snaží držet všeho, co je jim blízké a dobře pochopitelné, v první řadě svých krajanů.

„Když v Praze vidím na ulicích Kazacha, je mi to příjemné, i když mi to v Kazachstánu bylo docela jedno... Kamarádím tady jenom s Kazachy, doma mám suvenýry z Kazachstánu, fotky...“ (Informátorka A.)

Zintenzivnění etnické identifikace jako v případě informátorky A. se často projevuje v podobě obklopování se věcmi z domova a komunikací s krajany za účelem zachovat alespoň imitaci prostředí, na které jsou jednotlivci zvyklí. Většina informátorů potvrdila, že velice ostře cítí zintenzivnění své etnické identifikace po příjezdu do ČR a za příčinu tohoto zintenzivnění považují především banální stesk po životě v zemi původu.

„Když se ocitneš v cizí zemi, národní vědomí se prohlubuje... Začínám si více vážit toho, co mi doma přišlo samozřejmé. No nevím, třeba naše tradiční jídlo, hudba, lidi, někdy se mi stýská po kazaštině.“ (Informátorka F.)

Za další důvod zintenzivnění identifikace s vlastními kulturními hodnoty považují skoro všichni informátoři konfrontaci s „jinou“ a neznámou kulturou.

„Doma si to prostě neuvědomuješ, žiješ jako obvykle, jíš bešparmak¹²⁴, chodíš mezi Kazachy a není v tom nic zvláštního. Prostě když jsem byla v Kazachstánu, necítila jsem žádný rozdíl, protože rozdíl neexistoval. Přijela jsem sem a pochopila jsem, že jsem Kazaška. Ne že bych si nebyla vědomá své národnosti předtím, ale nevšímala jsem si toho. Tady prostě vidíš jiné lidi z jiných kultur, začneš jim vyprávět o vlastní zemi a chápeš, že jsi z jiné kultury, že jsi „jiný“, než ostatní.“ (Informátorka C.)

Jednotlivec, který se ocitá tváří v tvář jiné kultuře, si velice ostře všímá rozdílů „naše“ a „jiné“. Čím více se liší cizí kultura od té „naší“, tím víc je jednotlivec vystaven tomu aby přilnul ke své vlastní kultuře. V případě zkoumané skupiny, jsou si vědomi rozdílů mezi českou a

¹²⁴ Tradiční pokrm z těsta (viz příloha fotografie č. 2.).

kazašskou kulturou všichni bez výjimky. Stejně tak i všichni informátoři souhlasí s tím, že jejich etnické vědomí se posílilo po příjezdu do Česka.

Posílení uvědomění si příslušnosti ke svému etniku se u zkoumané skupiny projevuje v několika rovinách. Za prvé jde o silnější chápání sebe sama jako představitele celého národa a větší zodpovědnost za image své skupiny. Za druhé se zintenzivnění identifikace projevuje v silném pocitu odlišnosti od jiných a intenzivnějšímu přilnutí k vlastním hodnotám. Toto znamená, že jednotlivci se někdy začínají více chovat jako Kazaši, anebo tak jak si myslí, že se ryzí Kazaši chovají.

„Snažím se být co nejvíc Kazach, jako důstojný Kazach. Toho jsem si všiml, když jsem bydlel v ČR už asi víc než půlroku... cítím že se moje kazašská podstata víc projevuje v cizím prostředí, a chci aby se projevovala z lepší strany.“ (Informátor J.)

A nakonec za třetí toto zintenzivnění se také projevuje ve zvýšení zájmu o kulturní prvky svého etnika. Tato snaha chovat se jako Kazach a zájem o vlastní kulturu jsou velice propojené a někdy není možné udělat mezi nimi rozřazovací čáru. Vůbec lze říci, že všechny tři roviny, ve kterých se projevuje posílení etnického vědomí, jsou velmi podobné a mohou se u jednotlivců vyskytovat jak jednotlivě, tak i všechny najednou.

6.5. Personální a národní autoportrét.

Každý člověk má svoji identitu, kterou si buduje ve vztahu k „jinému“ a podle určité situace. Jednotlivec může zároveň vlastnit několik identit: věkovou, pohlavní, podle povolání a okruhu zájmů, etnickou anebo národní. Identita člověka je vlastně jeho chápáním sebe sama, tj. odpovědí na otázku „kdo jsem?“. Jednotliví představitelé zkoumané skupiny za prvé říkali, že jsou studenti a že jsou Kazaši, tj. uvědomovali si příslušnost ke své skupině. Dále během rozhovoru hovořili o morálních a materiálních hodnotách jednotlivců, které stejně jako vědomí příslušnosti ke své skupině tvoří personální identity informátorů.

Personální autoportréty informátorů byly skoro ve všech složkách shodné či velmi podobné. Musím tady zdůraznit, že většina postojů a hodnot, o kterých informátoři říkali, že jsou jim vlastní a blízké, byli společnými pro celou zkoumanou skupinu. Je tedy třeba rozlišit o jakých rysech si kazašští studenti myslí, že jsou jejich personálními charakteristikami a jakým rysem připisují obecnou povahu anebo jestli si svoje vlastní postoje spojují s příslušností ke své skupině. Jinými slovy předmětem zájmu je zjistit, na jakých charakteristikách si vytvářejí

informátoři své personální autoportréty a jestli tyto charakteristiky považují za společné, tj. jestli se identifikují se svou skupinou a do jaké míry.

Pro každého člověka je rodina v různé míře důležitá neboť je to prostředí, ve kterém rosteme, stáváme se osobností a budujeme své „já“. Během provedených rozhovorů se alespoň jednou každý informátor dotknul téma rodiny. Kromě toho jednotliví informátoři i na otázku: „Kdo jste?“ na začátku rozhovorů odpovídali v kontextu rodiny, tj. že je synem, dcerou anebo matkou¹²⁵. Pro všechny představitele zkoumané skupiny má rodina bez výjimky hlavní místo. Rodina pro ně znamená nejenom blízké lidi, které mají rádi, ale i nejvyšší autoritu.

„Rodiče jsou pro mě nejdůležitějšími lidmi na světě. Nevím, co bych si bez nich počala, opravdu ne.“ (Informátorka C.)

„Slovo bratra je zákon, nemluvím už o otci, pro mě je nezpochybnitelnou autoritou. Jsem šestý v rodině, umím respektovat své blízké.“ (Informátor E.)

Autoritativní postoj rodiny u Kazachů je něčím samozřejmým a nezpochybnitelným. Když jsem poprosila informátora E., aby mi vysvětlil proč má takový postoj, nedokázal odpovědět. Nakonec tvrdil, že nepochopil otázku a vůbec nechápe proč by takový postoj mít neměl. Stejně tak další informátoři nemohli vysvětlit, proč je rodina nejdůležitější složkou života. Výjimečně se svoje tvrzení snažila objasnit Informátorka H.

„Rodina je pro mě nejdůležitější... Proč? Je to dáno naší výchovou, u Kazachů tomu tak prostě bylo od pradávna, máme velice silné rodinné vazby...“ (Informátorka H.)

I když nemohli informátoři ihned vysvětlit, proč má rodina prioritní místo v jejich životech, bylo během rozhovoru vidět, že příčinou takového postoje byla především právě ta sama etnická identita, o které mluvila informátorka H.. Například během povídání o rodinných hodnotách se u většiny informátorů objevilo srovnání s Čechy v rovině rodinného života. Znamená to, že svůj postoj dobře chápali v porovnání s „jinou“ kulturou.

„Pro nás je rodina všechno, pro Čechy tak důležitá není. Západ a Východ, máme odlišnou mentalitu.“ (Informátorka A.)

¹²⁵ Viz výš: odpovědi Informátorů G., H., J.

Podobné názory se objevily skoro u všech informátorů. Na tom lze dokumentovat, že i když se zkoumaná skupina nezabývá původem vyznávaných rodinných hodnot, uvědomují si tyto hodnoty při srovnání s cizí kulturou a cizím národem. Určitě problém s vysvětlením svého postoje měli informátoři především proto, že prioritní místo rodiny je pro ně něčím, co nelze ani potvrdit ani vyvrátit, protože je to danost a samozřejmost. Informátor B. skoro třetinu celého rozhovoru uvažoval o rodinných hodnotách.

„Mám mladšího bratra a chci mu pomáhat aby byl dobrým člověkem... Musím se starat o své rodiče... Děti se musejí starat o své rodiče, je to přece správné. Nevím proč existují domovy důchodců, nedávno se v Astaně takový objevil, ale proč, to je divné...“ (Informátor B.)

Existence domovů důchodců je pro něho nepochopitelná z toho důvodu, že rodiče jsou nejdůležitějšími lidmi v životě, které má rád, které respektuje a o které se rád stará. Stejně tak tomu bylo u ostatních informátorů, v tom smyslu, že nechápali, jak je možné nemít úctu ke své rodině. Lze tedy soudit, že ačkoliv jednotlivci vidí rodinné hodnoty jako své vlastní hodnoty, jsou společné pro celou zkoumanou skupinu. Kromě toho postoj k rodině je typickým především pro kazašský národ jako celek, nejenom pro skupinu kazašských studentů.

Dalším rysem, který připisovali jednotlivci své osobnosti, byla ambicióznost. Za první většina informátorů považuje sebe sama za velice sebevědomé mladé lidi s velkými plány do budoucna. Ze zkoumaného vzorku nebyl ani jeden člověk, který by neměl představu o tom co by chtěl v životě dělat. Své ambicióznosti jsou si informátoři dobře vědomi a považují tento rys za velice pozitivní.

„V životě chci být opravdovým profesionálem, snažím se dobře studovat.“ (Informátorka D.)

„Vím, že všechno je možné, je třeba jenom chtít. Jak říkají Francouzi chtít znamená moct... vím, že splním očekávání svých rodičů, budu o to co nejvíc usilovat.“ (Informátor G.)

Pro informátorku A. je sebevědomí jedním z nejdůležitějších rysů její osobnosti a také významným bodem její identity.

„Ambice jsou pro mě velice důležité, protože se identifikují s tím čeho chci v životě dosáhnout. Člověk je tím co dělá, jak buduje realitu kolem sebe. Myslím s,i že každý si musí vážit toho, co má. Jeho rodina, země, přátelé – jsou to nezpochybnitelné hodnoty. A dosáhnout všeho, co chci je pro mě cenné. Mít: dobrý život, seberealizovat se, apod.“ (Informátorka A.)

Ambicióznost a sebevědomí jsou též společným rysem celé skupiny, neboť má každý informátor silnou víru ve svoje síly. Důležité je zjištění, že informátoři, stejně jako postoj k rodinným hodnotám, považují tuto sebedůvěru za typicky kazašskou.

„Kazaši jsou velice ambiciózní, vždycky přeceňují své možnosti.“
(Informátor E.)

Tady musím rozebrat, jaké rysy považují informátoři za typické kazašské, tj. jak vytvářejí takzvaný národní autoportrét z hlediska zkoumané skupiny. Národní autoportrét se skládá jednak ze stereotypů o národě a jednak z vlastních dílčích názorů jednotlivců. Když jsem poprosila své informátory, aby popsaly nějaký obraz typického Kazacha, první myšlenka, která napadla většinu zkoumaných, byla ta, že Kazaši jsou velice odlišní.

„Kazaši jsou různí, máme odlišné klima v různých regionech. Na jihu jsou lidé velmi tradiční, jsou tam rozhodně jiní Kazaši [než na Severu-pozn.]. Také existují velké rozdíly mezi lidmi z města a z venkova.“ (Informátor E.)

Takovou různorodost a diferencovanost Kazachů vysvětluje informátor E. na základě regionální vzdálenosti a sociálním rozvrstvením mezi městským a venkovským obyvatelstvem. V Kazachstánu opravdu v různých částech země panují odlišné zvyky a obyčeje, lidí hovoří odlišnými dialekty, liší se také způsob života. Informátorka A. vidí hlavní příčinu odlišností Kazachů v sociálním postavení.

„Jeden je bohatý, druhý je chudý, je to jasný, že budou mít různé způsoby myšlení. U nás je velmi výrazná sociální stratifikace.“ (Informátorka A.)

S různorodostí Kazachů souhlasili všichni informátoři. Dále se také všichni shodli na tom, že i přes tuto diferencovanost existují typické kazašské rysy, společné pro celý národ.

„Jsme všichni různí, já a ty, nicméně všichni se považujeme za Kazachy, jsme jediný národ.“ (Informátor B.)

Jedním a asi nejzávažnějším z typických kazašských rysů je, podle informátorů, vztah k rodině. Jak už bylo uvedeno, pro představitele zkoumané skupiny jsou rodinné hodnoty na prvním místě, jsou to takové hodnoty, které informátoři uváděli v první řadě. I když jsem se zeptala, jaké hodnoty jsou hlavními pro Kazachy jako představitele národa, zase všichni informátoři jmenovali rodinné hodnoty.

„Pro každého Kazacha je rodina smyslem života. To je typické pro každého.“ (Informátorka F.)

Takže, lze s jistotou říci, že první složka národní autoportrétu, jak jej představuje zkoumaná skupina, je rodina. Z rodinných hodnot vyplývají další hodnoty, které jsou podle informátorů typické pro kazašskou národnost. Jde tady zejména o úctu ke starším lidem.

Mít úctu k starším, je podle informátorů závazné a vyplývá z kazašských tradic. V dávné době každou obec řídil Aksakal¹²⁶ – nejstarší a nejmoudřejší a tím pádem i nejtihodnější muž ve společnosti. Dnes se Aksakalem nazývají staří muži a stejně jako desítky let předtím jsou i v naší moderní době velice uctíváni. Nicméně uctívat starší u Kazachů neznamena uctívat jenom staré lidi, ale prostě lidi, kteří jsou pouze i o několik let starší.

„To, že respektujeme starší je naší tradicí. Vždycky to tak bylo, že slovo staršího je zákon, ať je to otec, matka anebo například učitelka.“ (Informátor I.)

Podle informátora G. je úcta ke starším úzce spojená se silnými rodinnými vazbami u Kazachů.

„Rodiče mě vychovali v docela tradičním prostředí a vždycky mě učili, abych respektoval ty, kteří jsou starší než já, neboť v životě viděli víc a vědí víc. Myslím si, že úcta k starším je dána za první úctou k rodičům a prarodičům.“ (Informátor G.)

¹²⁶ Aksakal – v překladu z kazaštiny „Bělobradý“.

To že rodina a tradiční postoje k starším jsou propojené si myslí i další informátoři. Například informátorka H. v rámci evropské kultury tvrdí, že problém nedostatku pozornosti ke starším lidem, vyplývá v první řadě z rodinných vazeb v evropských rodinách.

„Starým lidem v evropských státech je lépe, v tom smyslu, že tady mají dobré sociální podpory a penzijní fondy. Avšak velkým problémem je nedostatek pozornosti ze strany mladých, respektive ze strany svých dětí a vnuků. To je docela pochopitelné, tady děti rozhodně nejsou smyslem života jejich rodičů, stejně jako když se z dětí stávají dospělí, nestarají se tolik o své rodiče.“ (Informátorka H.)

Docela pozoruhodné mínění má informátorka A., která je přesvědčená, že je to charakteristické pro člověka přenášet své city k starším lidem ve své rodině na starší občany obecně.

„...pamatuju si, že jsem se ve škole snažila chovat slušně ke všem učitelům, nejenom protože tomu tak má být, ale taky proto, že každá učitelka je též něčí matkou, a já bych se jako dcera nechtěla chovat špatně...Myslím si, že je to obecně použitelné, že lidé to tak dělají i když si to možná neuvědomují.“ (Informátorka A.)

Podle odpovědí svých informátorů jsem usoudila, že další složkou národního kazašského obrazu je úcta ke starším. Jednotliví představitelé si myslí, že je spojené s rodinnými hodnotami ve společnostech anebo kazašskými tradicemi a kulturou. Tradičnost a oddanost obyčejům, je podle většiny informátorů dalším typickým rysem kazašského národa. Podle informátorky A. je tradičnost nejtypičtějším rysem Kazachů, ze kterého pochází i vztahy s rodinou i úcta ke starším.

„Všechny rysy Kazachů jsou tradiční, zejména u těch Kazachů, kteří nejezdí moc do zahraničí a bydlí ve svém uzavřeném světě...jejich chování, způsob života a způsob myšlení jsou bezpochyby dány tradicemi našeho národa.“ (Informátorka A.)

Avšak skoro polovina informátorů upozornila na to, že i když jsou Kazaši v mnohých složkách života velice tradiční, musí se národ rozvíjet dál a být více moderní.

„...nesmíme zapomínat na naši tradici, avšak nemůžeme stát na jednom místě, musíme směřovat dopředu.“ (Informátor B.)

Tradičnost Kazachů podle mých informátorů spočívá především ve způsobu života a chování: jak komunikují mezi sebou, jak slaví svátky, jak se chovají v běžném životě atd. Jeden z tradičních rysů, který je výrazný i dnes, je kazašská pohostinnost. Pohostinnost je podle představitelů zkoumané skupiny specifickým a charakteristickým rysem národa, tj. také patří do národního portrétu.

„Jsme velmi pohostinní, pro jiné národy je to často nepochopitelné, například jak je možné pozvat na oběd neznámého člověka. Naopak pro nás je nepochopitelné, jak je možné nepozvat člověka k sobě na návštěvu.“
(Informátorka C.)

To, že pohostinství je typickým rysem pro Kazachy, tvrdili všichni informátoři a dokázali to nejenom slovy. Každý provedený rozhovor se konal doma u informátorů, a nestalo se mi ani jednou aby mi po rozhovoru nenabídli večeři či čaj se sladkostmi. Pro mě, jako pro představitelku zkoumané skupiny to nebylo překvapením, ale pro Čechy takové pohostinství je někdy šokující. Informátorka D. vyprávěla takovou historku.

„Mám známou Češku, která mi jednou pomohla s projektem. Když jsem svůj projekt obhájila na jedničku, rozhodla jsem se svojí známou pozvat domů a uvařit nějaké tradiční jídlo jako poděkování. (Jméno) dlouho nemohla pochopit proč ji zvu k sobě domů. To bylo legrační.“ (Informátorka D.)

Pohostinnost, udržování tradic, úcta ke starším a významné postavení rodiny, to všechno byly pozitivní rysy národního autoportrétu mých informátorů. Všichni představitelé zkoumané skupiny jsou bez výjimky hrdí na tyto rysy a považují je za pozitivní stránky národa a rádi o nich mluvili. Nicméně každý národ má jak pozitivní tak i negativní stereotypy. První negativní rys, o kterém mluvila většina informátorů, byla kazašská lenivost. To, že Kazaši jsou leniví, je předmětem vtipu jak mezi mladými tak i mezi staršími generacemi.

„Kazaši jsou líní, můžou běhat i když leží¹²⁷.“ (Informátorka C.)

¹²⁷ V kazaštině je sloveso v přítomném čase tvořeno dvěma slovy, hlavní a podmíněné sloveso. Například když někdo říká: „běžím“, doslovně by to v kazaštině znělo: „běžím vleže“. Často je to předmětem vtipů.

Lenivost je taky součástí národního autoportrétu Kazachů. Kromě lenivosti větší část informátorů hovořila o „pontách“ jako o negativní charakteristice vlastní společnosti. „Pont“ je ruské slovo, které nemá analogii v češtině a přibližně by se dalo přeložit jako „chlubit se něčím“. Podle informátorů je velice typickým jevem pro Kazachy, usilovat o prezentaci sebe sama jako lepšího než tomu opravdu je. Projevuje se to nejvíc ve snaze dobře se oblékat a taky ve snaze vyvolávat dojem bohatého a úspěšného člověka.

„Vypadat dobře je dobré, ale přehánět to s tím, to už je špatné... Pokud nějaký Kazach zkrachuje a nebude mít peníze, raději prodá svůj dům, ale nechá si své luxusní auto aby všichni viděli, že on má peníze.“ (Informátorka F.)

Ačkoliv skoro všichni informátoři považují tento rys za docela nepříjemný a negativní, přiznávají, že tento rys do určité míry vlastní i oni sami.

„Všichni říkají, že si kupují drahé značkové oblečení kvůli kvalitě. Kvalita ale nespočívá ve velikosti loga luxusní značky na tričku nebo riflích. Když někdo utrácí peníze za drahé věci, dělá to hlavně proto, aby ostatní viděli, kolik peněz utratil... Mě se líbí drahé oblečení a šperky, pokud se tím člověk příliš nechlubí, není v tom nic špatného.“ (Informátorka A.)

„Mám ráda, když dobře vypadám. Než abych si koupila desatero levných kalhot, raději počkám a koupím si jedy dražší a lepší. Myslím si, že všichni Kazaši mají rádi luxus, ve všech jeho projevech a podobách.“ (Informátor B.)

Za příčinu takového chování Kazachů považuje většina informátorů to, že Kazaši jsou velmi závislí na obecném mínění. Kazachstán je zemi s kolektivistickou, docela tradiční společností, kde rodina a příbuzenství hrají velkou roli. Lidé jsou závislí na kolektivu, na tom, co o nich řeknou ostatní.

„Svatba se u nás nedělá kvůli ženichovi a nevěstě, ale kvůli všem příbuzným, známým, sousedům atd. Smyslem života pro naše lidi je to, co o nich řeknou ostatní.“ (Informátorka C.)

Podle zkoumané skupiny takové chování, podmíněné nekonečnou snahou vyvolat o sobě dobrý dojem, je velmi typickým pro kazašskou společnost bez ohledu na jejich finanční zázemí.

„Všichni Kazaši, které znám mají rádi luxusní zboží. Ti, kteří si nemohou dovolit nakupovat drahé značkové oblečení, si raději koupí falešné padělky a kopie drahých značek. Vím, že v Oskemenu není mnoho velmi bohatých lidí, ale když vyjdu na ulici všechny slečny mají tašky Louis Vuitton nebo Burberry¹²⁸.“ (Informátorka F.)

Ve své práci „Autoobraz kazašských studentů v České republice“ Maříková píše: „Některé segmenty, které kazašští studenti zařazovali do svého autoobrazu a prezentovali jako „typické pro Kazachy“, se zřejmě odvíjely spíše od jejich příslušnosti k určité sociální vrstvě, přestože je studenti zobecňovali na celý kazašský národ. K těmto segmentům patří zejména výrazná prezentace sebe sama prostřednictvím symbolů majetnosti, jakými jsou luxusní auta, značkové oblečení, atd. Je pravděpodobné, že kdyby se provedl výzkum mezi Kazachy, kteří patří do nižší sociální vrstvy než respondenti, získaný autoobraz by se alespoň v těchto bodech podstatně lišil.“¹²⁹

V mojí práci je skupina zkoumaných studentů diferencovaná i ve smyslu finančního a sociálního postavení. Informátoři, pocházející z různých sociálních vrstev se přesto shodli na tom, že takzvaná výrazná prezentace sebe sama skrze symboly majetnosti je skutečně typickou pro všechny a je rysem kazašské společnosti¹³⁰.

Na základě dat získaných od mých informátorů, lze udělat závěr, že závislost na mínění většiny a úsilí o výraznou sebezprezentaci je též součástí národního autoportrétu, ačkoliv tyto vlastnosti nejsou ve většině případů považovány za dobré a slušné.

Kromě pozitivních a negativních rysů existuje jeden rys, který nevyvolává u informátorů žádné emoce. Nicméně, podle představitelů zkoumané skupiny, tento rys je rozhodně jedním z hlavních rysů charakterizujících kazašskou národnost. Jde o „ruskost“ Kazachů. Tato ruskost spočívá v první řadě v tom, že většina Kazachů umí ruský jazyk, co se týká zkoumané skupiny, ruský jazyk ovládají všichni.

¹²⁸ Luxusní francouzská a britská značky.

¹²⁹ Maříková, Alena: Autoobraz kazašských studentů v České republice. Bakalářská práce, Praha: FHS UK, 2009, s. 68.

¹³⁰ Výjimečně informátor J. uvedl, že člověk, který patří do vysoké sociální vrstvy, který hodně cestuje, má dobré vzdělání, se nebude muset starat o udělení příznivého dojmu pomocí drahého oblečení a doplňků: „Myslím si, že opravdu bohatí a majetní lidé, pokud jsou slušně vychovaní, nebudou usilovat o předvádění svého bohatství...“ (Informátor J.)

„Moderní Kazaši nejsou Kazachy v plném slova smyslu. Máme na sobě pečeť ruského ducha, to že mezi sebou mluvíme většinou rusky hovoří o mnohém.“ (Informátor E.)

Podle informátora E. je „ruskost“ Kazachů velice výrazná v tom smyslu, že mluvíme ruským jazykem, známe ruské filmy, hudbu a literaturu. Mentálně se Kazaši v mnoha ohledech podobají Rusům a také ostatním národům, žijícím na území bývalého Sovětského svazu. Skoro polovina informátorů je přesvědčená, že způsob myšlení u všech národů z SNS je shodný.

„Existuje prostě nějaká pospolitost národů. Všichni jsme z jednoho velkého státu, který už v současnosti neexistuje. Vyrůstali jsme ve stejných podmínkách: v dětství jsme měli stejné hračky a dívali jsme se na stejné kreslené filmy.“ (Informátorka H.)

Informátorka H. vidí příčinu „ruskosti“ anebo „sovětskosti“ Kazachů v životních podmínkách, které byly pro všechny stejné ještě před deseti lety. Dnešní mladí lidé jsou zatím generací, která má v sobě tuto „sovětskost“, neboť je vychovávali rodiče, kteří ještě zažili období Sovětského svazu. Jiní informátoři svou „ruskost“ vysvětlují tím, že vždycky měli hodně vztahů s Rusy.

„U nás ve městě je Rusů možná víc než Kazachů, vždycky jsem se kamarádila s Rusy a není divu, když žijeme vedle sebe, že máme shodnou mentalitu.“ (Informátorka F.)

Nepochybně, Kazaši a Rusové se ve své mentalitě podobají. Všichni informátoři se v tomto ohledu shodnou a s jistotou říkají, že „ruskost“ anebo „sovětskost“ je příslušná kazašskému národu.

Pokud bych měla shrnout dosavadní poznatky, týkající se hlavních rysů „Kazacha“: vztah k rodině, postoj k tradicím, ambicióznost, úcta ke starším, závislost na obecném mínění a snaha výrazné sebe prezentace, lenivost, pohostinnost a nakonec „ruskost“. Všichni informátoři si shodli na tom, že tyto rysy jsou jak příslušné pro ně samotné, tak i podle jejich mínění jsou společnými pro celou kazašskou národnost.

7. Závěr.

Identit může být u člověka více a jsou často velice rozdílné. Některé z nich si jedinec uvědomuje víc než ostatní. Ale naznamená to automaticky, že takové na prvním místě deklarované identity jsou důležitější než ty ostatní. Jejich důležitost spočívá v tom, jaký význam jim přisuzuje člověk. Mým cílem bylo zjistit, která z identit je pro členy zkoumané skupiny rozhodující v budování svého „já“ a jestli taková identita je pro sledovanou skupinu společná a primárně založená na příslušnosti ke kazašskému národu.

Abych odpověděla na hlavní otázku mého výzkumu, bylo nutné pochopit, jaké jsou klíčové body utváření sebeidentifikace u mých informátorů a jaká místa zaujímají jednotlivé identity v jejich vědomí. Někteří od začátku mluvili o etnické identitě, jako o rozhodující složce autopořetru. Jiní naopak uváděli zaprvé to, že jsou studenti anebo jednotlivé charakteristiky své osobnosti, jako například ambice. Dokumentovala jsem, že souhrn jednotlivých identit u mých informátorů byl ve většině případů podobný a lišil se většinou pouze deklarovaným pořadím. Avšak mezi všemi jednotlivými identitami existovala jedna, která byla společná pro všechny. Identita, které si byli všichni informátoři v různé míře vědomi.

Jde tady o etnickou identitu. U některých informátorů byla sice tato identita do jisté míry skrytá. Projevilo se to, například v tom, že ne všichni informátoři při odpovědi na otázku „Kdo jste?“ uvedli svou etnickou příslušnost na prvním místě. Avšak v průběhu rozhovorů, moji informátoři mnohokrát kladli důraz především na etnickou identitu, jako na rozhodující složku sebeidentifikace.

Kontrasty jsou klíčovým momentem identifikace, protože se identifikujeme pouze ve srovnávání s „jinými“. Uvedla jsem, že etnická identita u mých informátorů se výrazně posílila po příjezdu do ČR, tj. ve srovnávání s „jinými“ se posílilo vědomí „našeho“, zintenzívněla etnická identifikace. U většiny mých informátorů se objevila tendence srovnávat během rozhovoru Kazachy a Čechy, respektive Evropany: „*Naši se na rozdíl od většiny Evropanů oblékají upraveně... V Evropě jsou pro lidi důležitější peníze než lidské vztahy, u nás je to naopak... Kazaši jsou více tradiční než Češi...*“ (Informátor B.)

Můžeme konstatovat, že informátoři si výrazně uvědomují svou etnickou identitu právě v rámci cizího prostředí, v odlišném kulturním prostoru. Všichni informátoři se nacházejí v Praze v situaci migrace a souhlasili s tím, že jejich etnická identita výrazně zintenzívněla. Jinými slovy pro kazašské studenty v Praze jejich „kazašskost“ hraje velkou roli v chápání sebe sama, rozhodně podstatně větší roli než v jejich rodné zemi.

To že si informátoři utvářejí jednotnou identitu, založenou na jejich příslušnosti ke kazašskému národu, dokládá skutečnost, že nikdo z informátorů neuvedl regionální původ, jako složku své identity. Jak už bylo řečeno, regionální příslušnost hraje v Kazachstánu velkou roli a rozdíly mezi obyvateli různých regionů jsou velice nápadné. Dokonce existují i specifické stereotypy o představitelích rozlišných částí země. Lze s jistotou tvrdit, že taková silná regionální identita ztrácí svůj význam v rámci života v zahraničí. Informátorka A. to potvrzuje vlastními slovy: „*Tady nezáleží na tom z jakého jsi města, všichni jsme z Kazachstánu a toho je dost. Nás tady není tolik, jako například v Moskvě, aby jsme ještě mezi sebou hledali rozdíly.*“ (Informátorka A.)

Identifikace probíhá ve vztahu k „jinému“, a pro řekněme severního Kazacha v České republice „jinými“ jsou Češi, nikoliv Kazaši z jihu, jak tomu je v prostředí vlastní země. Nicméně, nelze říci, že si představitele zkoumané skupiny vůbec nevšímají regionálních rozdílů¹³¹. Ale regionální identita je v situaci života v České republice naprosto podřízená identitě etnické – kazašské.

Během přípravy k rozhovorům, jsem se rozhodla provést malý experiment. Na konci každého rozhovoru jsem se zeptala svých informátorů, pokud by měli možnost, jaké jméno anebo pseudonym by si vybrali, pod kterým by mohli být uvedeni v mojí práci. Drtivá většina informátorů si vybrala pseudonymy, které v různé míře byly spojené s jejich příslušností ke kazašskému národu¹³². To, jak informátoři pojmenovali sebe sama, výrazně vypovídá o obrazu, který o sobě utvářejí. U většiny, tento obraz souvisel s obrazem Kazacha anebo naznačoval jejich etnickou příslušnost.

Co se týče morálních hodnot, vzorku chování a obecných životních představ, informátoři si shodli na tom, že většinou obrazy, které utvářejí o Kazaších, se dají aplikovat na ně samotné. Lze tady udělat závěr, že kazašští studenti v Praze utvářejí personální autoportréty podle vzorků národního portréty, identifikují sebe sama se svou etnickou skupinou.

Přes všechny diference, jako je rozličný původ, rodinné zázemí anebo materiální postavení si utvářejí kazašští studenti v Praze jednotnou identitu. Tato skupinová identita je osobním spojením se skupinou, se kterou má jedinec společné charakteristiky a se kterou má ochotu identifikovat se. Tato identita je založená na třech bodech: studentské postavení, život v situaci pro informátory cizího prostředí a společný etnický původ. Analýza dat získaných

¹³¹ Všichni informátoři se zmínili o tom, že se Kazaši z různých částí Kazachstánu liší v mnoha ohledech. Kromě toho, je z rozhovorů vidět, že postoje informátorů jsou často ovlivněné právě tímto původem.

¹³² Například informátorka A. rozhodla pro pseudonym „KiZ“, což v překladu z kazaštiny znamená „slečna“ a zahrnuje v době písmena KZ, používaná jak pro označení jak státu, tak i národu. Informátorka F. si také vybrala, jako pseudonym kazašské slovo „Sulu“, což znamená krása. Tady ve svém pseudonymu odhalila etnickou a personální identitu, tedy považuje sebe sama za kazašskou krásku. Informátor B. vtipně řekl, že by si chtěl jako ryzí Kazach, vzít pseudonym „Lenoch“. I u další většiny informátorů jejich pseudonymy nějakým způsobem ukazovali na jejich příslušnost ke kazašskému národu.

z rozhovorů prokázala, že právě etnicita je nejdůležitější složkou skupinové identity oslovených informátorů. Sledovaná skupina kazašských studentů v Praze skutečně utváří společnou skupinovou identitu, založenou v první řadě na příslušnosti ke kazašskému národu. S tímto tvrzením souhlasili bez výjimky všichni představitelé mého výzkumného souboru.

8. Použitá literatura.

- Alba, Richard D.: Ethnic identity: the transformation of white America. New Haven: Yale University Press, 1990.
- Bhavna, Dave: Kazakhstan: ethnicity, language and power. New York: Routledge, 2007.
- Brill Olcott, Marta: Kazakhstan: neprojdennyj put. Moskva: Gendal'f, 2003.
- Castles, Stephen: The age of migration: international population movements in the modern world. New York: Guilford Press, 2009.
- Eriksen, Thomas Hylland: Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě. 1. vyd., Praha: Triton 2007.
- Eriksen, Thomas Hylland: Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Praha: Portál, 2008.
- Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2 aktual. vyd., Praha: Portál, 2008.
- Petrusek, Miroslav: Velký sociologický slovník I-II. Praha: Karolinum, 1996.
- Hirt, Tomáš, Jakoubek, Marek: Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.
- Hofstede, Geert: Kultury a organizace: Software lidské mysli. Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití. 1. vyd., Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1999.
- Kidd, Warren: Culture and Identity. Houndmills: Palgrave, 2002.
- Kokaisl, Petr, Pargač, Jan: Pastevská společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán. Praha: Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, 2006.
- Morgensternová, Monika, Šulová Lenka a kol.: Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2007.
- Nosková, J.: „Tazatel, dotazovaný – dočasní přátelé“. Biograf č. 35, 2004.
- Průcha, Jan: Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. 2. rozš. vyd., Praha: Portál, 2007.

- Romanucci- Ross, Lola, De Vos, George A.: Ethnic identity: creation, conflict, and accommodation. 3rd ed., Walnut Creek: Altamira Press, 1995.
- Sokol, Jan: Filosofická antropologie: člověk jako osoba, 1.vyd. Praha: Portál, 2002.
- Strauss, Anselm, Corbinová, Juliet: Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. 1. vyd., Boskovice: Albert, 1999.
- Švaříček, Roman, Šedová, Klára a kol.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007.

Bakalářské práce:

- Bláhová, Kateřina: Socio-kulturní adaptace kazašských vysokoškoláků na české prostředí. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.
- Maříková, Alena: Autoobraz kazašských studentů v České republice. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.
- Sumembayevá, Alima: Vysokoškolské vzdělání z pohledu českých a kazašských studentů. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta Humanitních studií, 2009.

Internetové zdroje:

- www.bolashak.kz
- www.edu.gov.kz
- www.wikipedia.org
- www.stat.kz
- www.uniprep.cz
- www.tarlancz.org
- www.czso.cz
- www.history.kz
- www.jakub.nhsoft.cz
- www.dic.academic.ru

- www.avalanche-center.org
- www.moodle.fhs.cuni.cz

9. Příloha.

Příloha č. 1.

Tematické okruhy rozhovorů.

Tematické okruhy jsem rozdělila do třech rovin: „Kdo jste?“¹³³, „Kdo je Kazach?“¹³⁴ a „Kdo je kazašský vysokoškolák v Praze?“¹³⁵.

- Seznam otázek:

1. Kdo jste?
2. Co je pro vás v životě důležité?
3. Odkud pocházíte?
4. Kde studujete?
5. Jaké ovládáte jazyky?
6. Kdo jsou vaše rodiče?
7. Jaké jsou vaše personální rysy?
8. Jaké jsou vaši hodnoty?
9. Kdo je Kazach?
10. Jak podle vás má vypadat typický představitel kazašského národa?
11. Jaké jsou stereotypy o Kazaších, c čím souhlasíte?
12. Cítíte-li sebe sama jako představitel svého národa?
13. Máte pocit zodpovědností za svůj národ?
14. Kdo je Kazašský vysokoškolák v Praze?
15. Cítíte sebe sama jako příslušník skupiny Kazašských studentů v Praze?
16. Proč jste přijeli do ČR?
17. Chcete-li zůstat v ČR po skončení studia?
18. Jak se cítíte v ČR?
19. S kým komunikujete nejvíce a proč?
20. Jak trávíte volný čas?
21. Jaký je váš vztah k představitelům většinové společnosti?
22. Cítíte-li víc jako Kazach v cizím prostředí, jestli ano, proč?

¹³³ Otázky 1-8.

¹³⁴ Otázky 9-13.

¹³⁵ Otázky 14-22.

Příloha č. 2.

Fotografie.

- Obrázek č. 1.¹³⁶ Babička v tradičním kazašském oblečení s bursaki.

- Obrázek č. 2.¹³⁷ Tradiční jídlo Bešparmak.

¹³⁶ Fotografie stáhnutá z webové stránky http://img1.liveinternet.ru/images/attach/c/0/30/296/30296870_Baursak.jpg, dne 11.05.2010.

¹³⁷ Fotografie stáhnutá z webové stránky <http://forum.materinstvo.ru/uploads/1248939627/post-149882-1248985697.jpg> dne 11.05.2010.